

PRIVAATSUSÕIGUS INIMÕIGUSENA JA IGAPÄEVATEHNOLOOGIAD

Uuringu metodoloogia ja tulemused

**Maria Murumaa-Mengel
Pille Pruulmann-Vengerfeld
Katrin Laas-Mikko**

SISUKORD

SISUKORD	36
MEETOD JA VALIM.....	37
VALIM JA KÜSITLUSTÖÖ	37
EESTLASTE DIGIMEEDIA KASUTUSE ÜLEVAADE	40
EKSPERTIDE FOOKUS-GRUPID.....	44
UURINGU TULEMUSED	45
KEDA USALDATAKSE, KEDA MITTE?	50
MILLISED OLUKORRAD INIMESI HÄIRIVAD?	56
KES PEAKS INIMESE PRIVAATSUSÕIGUST KAITSTAMA?	63
KUIDAS SAAB INIMESE PRIVAATSUST KAITSTA?	69
KIRJANDUS	77
LISAD	79
1. lisa. Küsitluse ankeet	79

MEETOD JA VALIM

Uuringu „Privaatsusõigus inimõigusena ja igapäevatehnoloogiad“ empiirilise materjali aluseks on üle-eestiline küsitlus. Kuigi eespool toodud kirjanduse osa rõhutab privaatsuse subjektiivsust ja kontekstitundlikkust, on tehtud siiski mitmeid katseid privaatsustaju küsimustike abil uurida. Soovides küsimusi koostades jääda küsimuste mõistliku arvu piiresse, olime sunnitud tegema mitmeid raskeid valikuid ning palju olulisi teemasid välja jätma. Seetõttu ei saanud me küsida kõike päris sellises tehnilises detailsuses või kontekstitundlikkuses nagu oleksime ideaalis soovinud. Küsitlus viidi läbi omnibuss-uuringu raames, mistõttu on inimesed vastanud ankeedile muude teemade vahel ning see võib olla mõnevõrra mõjutanud nende vastamist. Ankeet on tervikuna esitatud 1. lisan.

Hoolimata sellest, et ankeeti koostades on püütud lähtuda võimalikult neutraalsest ja mitmekülgsest privaatsuse käsitlusest, on ankeedi puhul üldiselt siiski eeldatud, et inimesed tajuvad erinevaid uusi tehnoloogiaid privaatsust riivavate ja ohustavatena. Nii ei ole ankeedis esitatud küsimust, kas uued tehnoloogiad annavad võimalusi privaatsuseks, vaid pigem uuritakse, mil määral tajutakse uusi tehnoloogiaid ohtlikena ja privaatsust riivavatena. Selline küsimuse püstitamine võib kallutada vastajaid mõnevõrra kriitilisemalt hindama ohtu ja probleeme, kuid kuna vastusevariandid võimaldavad ka neutraalseid ja probleemi ületähtsustamisele osutavaid vastusevariante, siis loodame, et vastajaid pole siinkohal suunatud rohkem kui hädavajalik.

Peame oluliseks veelkord eraldi välja tuua, et uuringu keskmes on tajutud oht privaatsusele, mitte objektiivne privaatsuse rikkumine, ja et selle uuringu ülesanne ei ole määrata kindlaks, kas mingi olukord on privaatsuse rikkumine või mitte. Kuna privaatsuse puhul on piiride tõmbamine väga problemaatiline, tahame teada, kuidas inimesed privaatsustemaatika enda jaoks mõtestavad.

VALIM JA KÜSITLUSTÖÖ

Valimi koostas ja küsitlustöö viis läbi Turu-Uuringute AS, kes on koostanud ka uuringu tehnilist tööd kirjeldava osa. Uuringu üldkogumi moodustavad Eesti Vabariigi alalised elanikud vanuses 15 aastat ja vanemad, kellest käesoleva uuringu käigus analüüsiti 15–74aastaseid vastanuid. Valimi suurus on 1000 inimest.

Vastajad leiti juhuvaliku alusel, et tagada kõikide Eesti maakondade ja asulatüüpide proportsionaalne esindatus küsitlusvalimis. Valimi territoriaalne mudel on koostatud Eesti Statistikaameti rahvastikustatistika andmebaasi alusel. Juhuvalliku esimeses etapis leiti 100 valimipunkti üle Eesti ja teises etapis igas valimipunktis konkreetsed intervjuueeritavad. Valimipunktide asukohad maakonniti ning asulatüüpide suhtes on paika pandud, toetudes elanikkonna reaalsele jagunemisele. 100 valimipunkti kasutamine elanikkonna küsitluste puhul tagab küsitluspunktide piisava hajutatuse Eesti territooriumil.

Aadressi valikul rakendati lähte-aadressi meetodit, mille puhul antakse igale küsitlejale ette juhuslikult valitud aadress esimese küsitluse läbiviimiseks. Edasi liigutakse kindla sammu alusel – iga kolmas korter või iga teine eramaja – et tagada valikusse sattunud elupaikade juhuslikkus.

Vastajate valikul rakendati nn noorema mehe reeglit, mis näeb ette, et esimesena palutakse intervjuud noorimalt kodusolevalt meesterahvalt, kes on vähemalt 15aastane. Kui mehi kodus ei ole, eelistatakse noorimat naist.

Küsitlusmeetodina kasutati silmast-silma personaalküsitlust standarditud ankeedi abil. Küsitlused viidi läbi vastajate kodudes eesti ja vene keeles. Küsitlustöös osales 60 vastava ettevalmistuse saanud Turu-uuringute AS-i küsitajat. Küsitlus viidi läbi ajavahemikul 27. mai kuni 15. juuni 2014 (Tabel 1).

Küsitlustöö kontrollimiseks saadeti välja 100 kontrollkirja, et selgitada, kas kõik küsitlused ka reaalselt esitatud aadresse külastasid ja küsitluse täies ulatuses läbi viisid.

Tabel 1. Ülevaade küsitlustööst

Läbiviidud küsitlused	1010
Külastatud aadressid	5371
Korduvvisiite	1625
Peres ei ela sihtrühma kuuluvaid inimesi	401
Kontakt puudub	2466
Sihtrühma kuuluv inimene ei olnud kodus	45
Keelduti kontaktist	476
Sihtsisk keeldus küsitlusest	973

Kuna tegu on omnibuss-uuringuga, siis ei ole võimalik küsitlusest keeldumisi tõlgendada sellega, et inimesed ei tahtnud konkreetselt privaatsuse teemal olevatele küsimustele vastata ja keeldujate arv näitaks seeläbi kuidagi suhtumist teemasse. Pigem olid keeldumise põhjused tõenäoliselt muud – ebasobiv küsitluse aeg, küsitluse mahukusest tulenev suur ajakulu vastaja jaoks vms.

Uuringuandmete töötlemiseks kasutati andmetöötlusprogrammi SPSS 11.5 ja hilisemaks analüüsiks TÜ ühiskonnateaduste instituudi juures andmetöötlusprogrammi SPSS 20. Pärast küsitluse lõppemist võrreldi küsitletute sotsiaaldemograafilist koosseisu valimis ettenähtuga ja teostati kadude tasandamiseks andmete kaalumise teoreetilise mudeliga vastavaks. Kaalumisel arvestati soo, vanuse ja piirkonna tegurit.

Kogu andmebaasist võeti vaatluse alla **15–74aastased vastanud** kui antud uuringu sihtrühm. Teostati eraldi andmete kaalumise vastavalt sihtrühma teoreetilisele mudelile. **Vastanute lõplik arv oli 959.** Uuringu tulemused on laiendatavad kogu Eesti vastavas eas elanikkonnale, veaprotsent ei ületa 3,09%. Vastajate kohta annab detailsema ülevaate Tabel 2.

Tabel 2. Valimi kirjeldus

	Vastanute arv	% valimist
Sugu		
Naine	500	52
Mees	459	48
Vanus		
15–24	141	15
25–34	189	20
35–49	246	26
50–64	256	27
65–74	127	13
Rahvus		
Eesti	655	68
Muu	304	32
Haridus		
Alg- või põhiharidus	159	17
Kutse, kesk, keskeri	555	58
Kõrgharidus	245	26
Piirkond		
Tallinn	299	31
Põhja-Eesti	159	17
Ida-Virumaa	111	12
Lääne-Eesti	108	11
Kesk-Eesti	71	7
Lõuna-Eesti	211	22
Pere sissetulek ühe pereliikme kohta		
kuni 200 €	59	6
201–300 €	105	11
301–400 €	215	22
401–500 €	93	10
501–650 €	85	9
651+ €	116	12
Perekonnaseis		
Abielus, vabaabielus	525	55
Lahutatud, elavad lahus	122	13
Lesk	68	7
Vallaline	243	25
Sotsiaalne staatus		
Ettevõtja, juht, tippspetsialist	179	19
Keskastme spetsialist	219	23
Oskustöoline, operaator	153	16
Muu töötav	56	6
Õpilane, üliõpilane	84	9
Pensionär	188	20
Muu mittetöötav	80	8

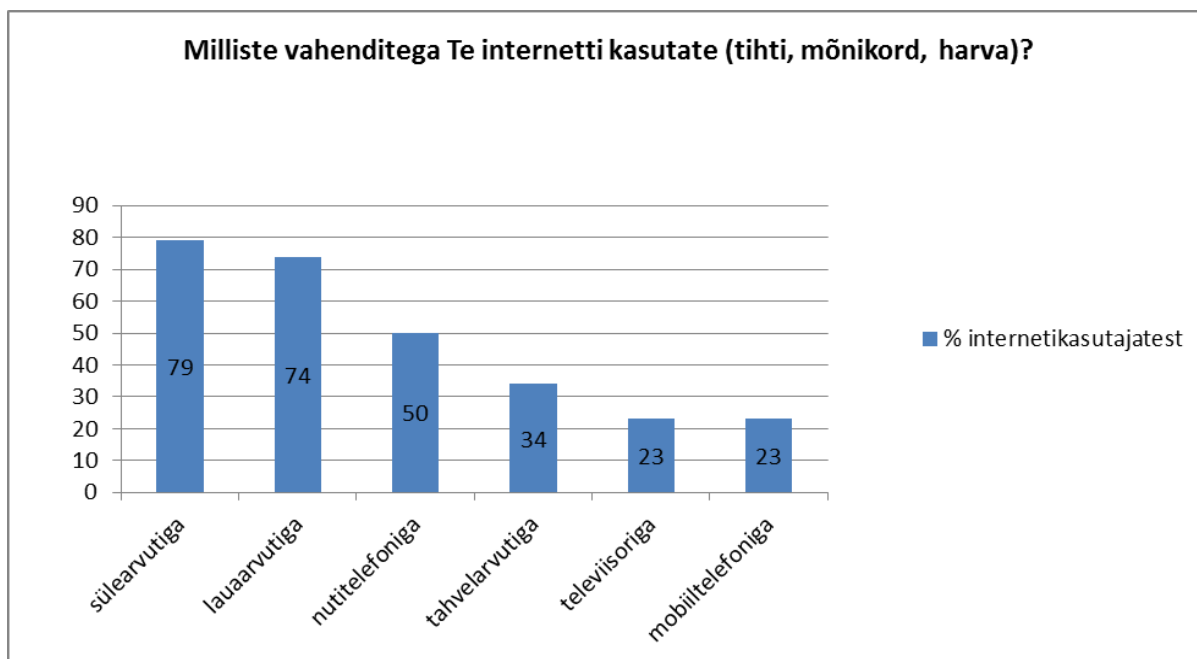

EESTLASTE DIGIMEEDIA KASUTUSE ÜLEVAADE

Kuna aruande fookuses on igapäevatehnoloogiad, siis esitame siinkohal valimikirjelduse juures ka lühiülevaate Eesti inimeste tehnoloogia kasutamise harjumuste kohta, lähtudes eelkõige küsitluse tulemustest. Viimase kuu jooksul on internetti kasutanud 83% küsitletud inimestest (72% täna, eile, 9% viimase nädala jooksul, 2% viimase kuu jooksul). Statistikaameti 2014. aasta I kvartali andmete põhjal oli internetikasutajaid Eestis 84% (Infotehnoloogia leibkonnas: IT32, 2014), seega on tulemused väga sarnased. 3% küsitletuist vastas, et varem kasutasid nad internetti, kuid enam mitte, ning 13% ei ole kunagi internetti kasutanud. Kõige aktiivsem vanusegrupp on ootuspäraselt nooremad:

- 16–24aastastest kasutab internetti¹ 100% (Statistikaameti uuringu kohaselt 99,5%);
- 25–34aastastest 99% (Statistikaameti uuringu kohaselt 98,8%);
- 35–49aastastest 93% (Statistikaameti uuringu kohaselt 35–44aastaste seas 96,1%);
- 50–64aastastest 72% (Statistikaameti uuringu kohaselt 45–54aastaste seas 86,4% ja 55–64aastaste puhul 70,1%);
- 65–74aastastest 39% (Statistikaameti uuringu kohaselt 44,4%).

Internetti kasutatakse enim süle- ja lauaarvutiga, pooled internetikasutajatest teevad seda nutitelefoni (Joonis 1).

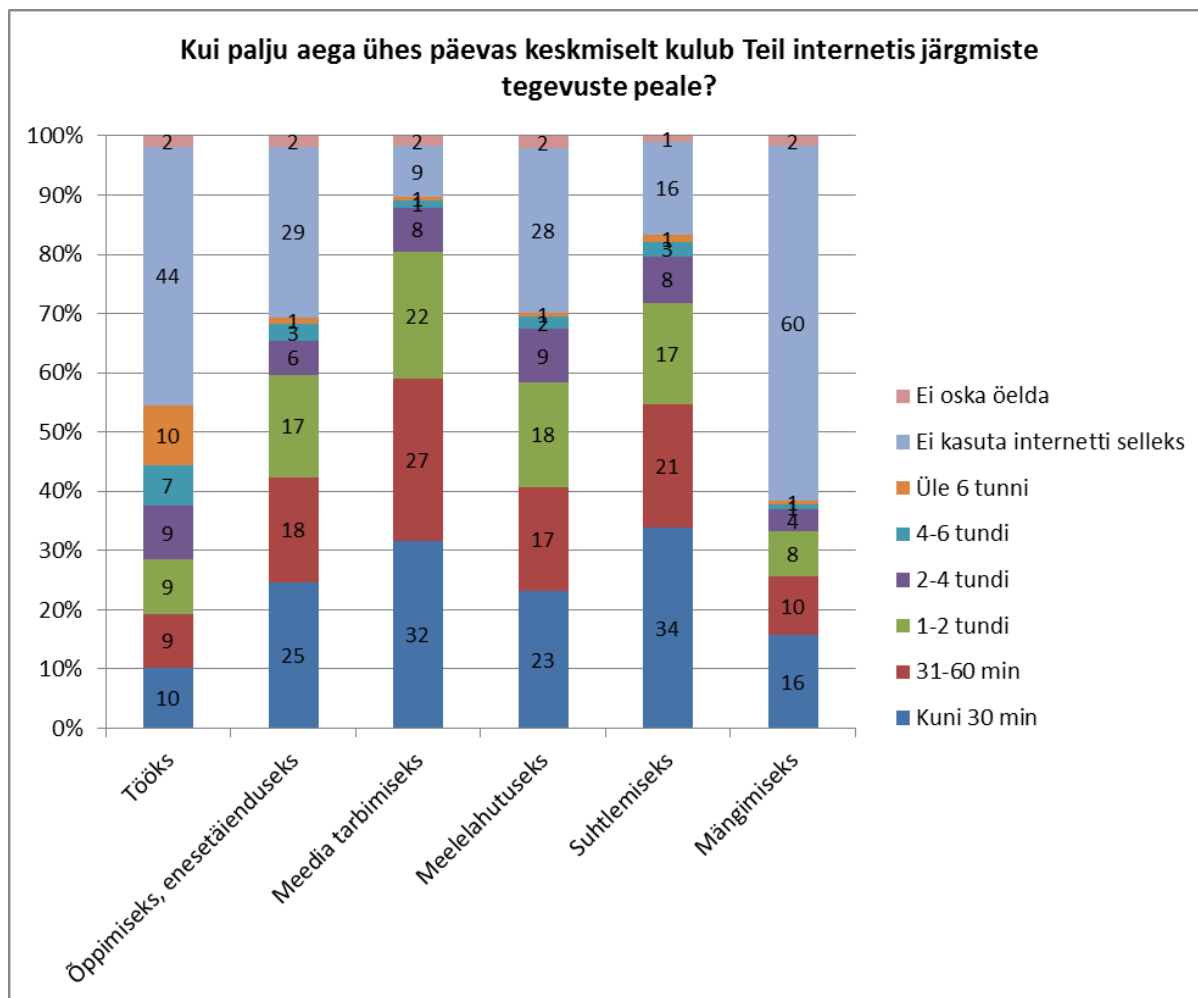

Joonis 1. Interneti kasutamise vahendid küsitletute seas (n = 799)

¹ Liitsime kokku küsimuse „Millal Te viimati internetti kasutasite” vastused „täna, eile”, „viimase nädala jooksul” ja „viimase kuu jooksul”. Me ei arvestanud siinkohal internetikasutajate sekka 1% vastanutest, kes ütlesid, et on internetti kasutanud mõni kuu tagasi, kuna nii pika intervalliga internetikasutuse puhul ei räägi me tegelikust internetikasutusest.

Joonis 2 nähtub, et kuigi üldiselt kasutatakse internetti ühtviisi, on inimeste internetis veedetud aeg sisustatud väga erinevat liiki tegevustega. Enam on inimesi, kes kasutavad internetti meedia tarbimiseks ja suhtlemiseks (vastavalt 9% ja 16% vastanutest internetti sel eesmärgil ei kasuta), kuid teiste tegevuste puhul on erinevus suurem.

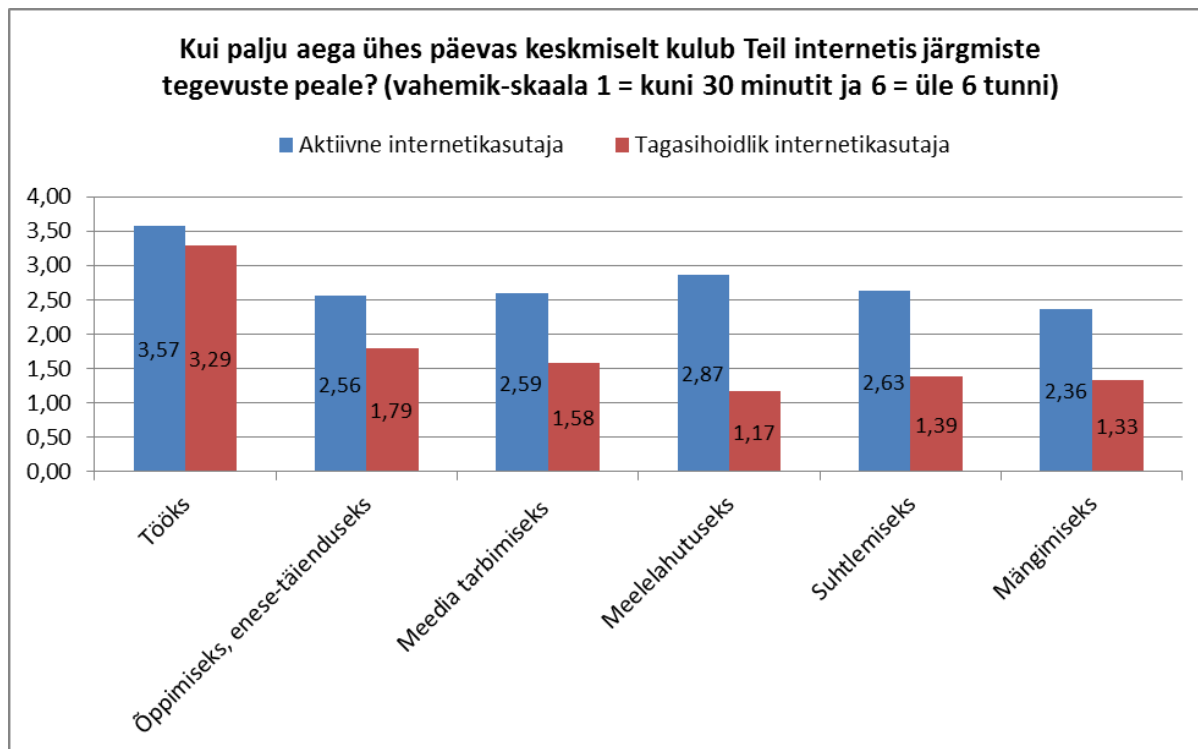
Joonis 2. Internetis veedetud aeg tegevuste kaupa (% internetikasutajatest, n = 799)

Erialaadsed kogemused internetis annavad kindlasti alust ka erinevateks hinnanguteks privaatsuse küsimustes, kuna nii selle ankeedi tulemused kui ka muu maailma kogemus näitab, et mida vähem on inimesel endal kogemusi ja kokkupuudet konkreetse teemaga, seda konservatiivsemalt ta nähtusesse suhtub ning kriitilisemalt seda ka hindab.

Inimeste internetikasutuse aktiivsuse ja internetis tehtavate tegevuste variatiivsuse põhjal üldistades² on võimalik välja tuua kolme liiki internetikasutajat: interneti mittekasutaja, aktiivne internetikasutaja (teeb palju erinevaid tegevusi, kulutab rohkem aega) ja tagasihoidlik internetikasutaja (vähem tegevusi, vähem aega).

² Viisime läbi kaheetapilise klastrianalüüsi, kus esmalt moodustati kuus klastrit aktiivsuse ja tegevuste variatiivsuse põhjal ning seejärel grupeeriti klastrid. Kuuese klasterlahendi kasutamise otstarbekus antud juhul lähtus olemasolevast varasemast teooriast (Kalmus, Keller ja Pruulmann-Vengerfeldt 2009, Pruulmann-Vengerfeldt 2006).

Internetikasutajate puhul on selgelt näha erinevused selles, kui palju aega nad kulutavad keskmiselt erinevate tegevuste jaoks. Kõige suurem erinevus ilmneb meelelahutusele kulutatavas ajas (Joonis 3).

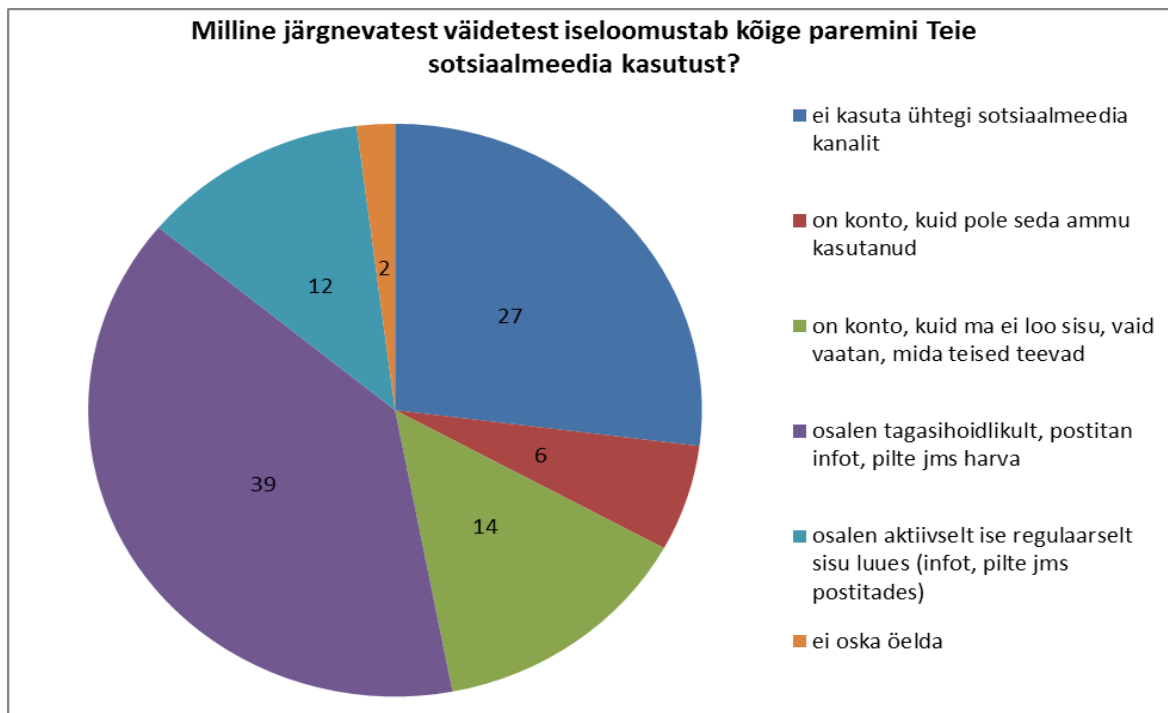
Joonis 3. Erinevused aktiivsete internetikasutajate ja tagasihoidlike internetikasutajate poolt erinevatele tegevustele keskmiselt kulutatava aja mahus (n = 799)

Tänases internetis on suur osa tegevustest seotud sotsiaalvõrgustikega ning just seal tekib tavainimese jaoks tihti olukordi, mida võidakse tajuda ohuna oma privaatsusele. Seega palusime inimestel vastata, milline väidetest kirjeldab nende sotsiaalmeediakasutust kõige paremini, pakkudes välja viis vastusevarianti, millest kolm on seotud erineva kasutusega – aktiivne sisulooja/tarbija, tagasihoidlik sisulooja ning hiilija ehk *lurker* (Andrews 2003) – ja kaks mittekasutusega (on konto, mida pole ammu kasutanud, ning pole kontot).

Sotsiaalmeedias on konto 72% vastanud internetikasutajatest ning oma kontot kasutab 66%, mida on märgatavalt rohkem võrreldes paari aasta taguste andmetega – 2012. aastal ütles end sotsiaalmeedias suhtlevat 56% eestlastest (Eurostat news release 2012). Teisalt aga oli 2014. aasta I kvartalis Statistikaameti uuringu kohaselt sotsiaalmeedia kasutajaid 60% internetikasutajatest (Infotehnoloogia leibkonnas: IT38, 2014). Statistikaameti uuringu madalam tulemus võib tuleneda sellest, et sotsiaalmeedia kasutus oli vaid üks paljudest internetis tehtavatest loetletud tegevustest, käesolevas uuringus esitatud küsimus aga puudutab konkreetselt seda tegevust.

51% käesolevas uuringus osalenud netikasutajatest loob ise sotsiaalmeedias sisu, 15% tegutseb jälgijana, 6%-l on konto, kuid nad pole seda ammu kasutanud, 2% ei osanud küsimusele vastata (Joonis 4). Ootuspäraselt on aktiivseid sotsiaalmeedia kasutajad kõige rohkem nooremas vanusegrupis ning vanuse kasvades aktiivsus langeb: sotsiaalmeediat kasutab ja loob selle sisu (aktiivselt või tagasihoidlikult) 81% 15–24aastastest, 60% 25–34aastastest, 47% 35–49aastastest, 29% 50–64aastastest ning 27% 65–74aastastest.

Joonis 4. Sotsiaalmeedia kasutamise viisid (% internetikasutajatest, n = 799)

Mitmel moel sotsiaalmeedias osalemine näitab ühelt poolt, et kuigi me seostame paljusid potentsiaalselt privaatsust riivavaid olukordi ennekõike sotsiaalmeedia kasutusega, siis paljud inimesed on arendanud sotsiaalmeedia osalusjälgimises (Albrechtslund 2008) tegutsemiseks välja passiivseid kaitsestrateegiaid: jälgitakse teisi ja luuakse ise vähe sisu. Erinevad uurijad on välja toonud, et *online*-keskkondades on sellistel minimaalsel sisuloomel ja kasutajaaktiivsusel põhinevatel strateegiatel ka miinuspool – sõprussuhete alal hoidmisel, säilitamisel ja edasiarendamisel on enda kohta info avaldamisel oluline roll (Marwick, Murgia-Diaz ja Palfrey 2010, Larsen 2007). Loomulikult võib olla, et teatud hulk niimoodi vastanutest ei kasuta sotsiaalvõrgustikke sõprussuhete alalhoidmiseks, vaid selle keskkonna funktsioon on nende jaoks teistsugune.

Teiselt poolt aga võib tagasihoidliku kasutuse taga olla ka ebakindlus, mis tuleneb puudulikest oskustest sotsiaalmeedia keskkondade kasutamisel. Eestlastest sotsiaalmeedia kasutajad muudavad küll võrreldes ELi keskmisega aktiivsemalt sotsiaalmeedia keskkondade privaatsusseadeid endale sobivaks (60% Eestis, 51% ELis), kuid teisalt tunnistavad nad sagedamini, et ei tea näiteks, kust leida erinevate teenuste privaatsus- ja kasutamistingimusi, või ei tea, et sellised tingimused üldse eksisteerivadki (Eurobaromeetri eriuuring 2011).

EKSPERTIDE FOOKUS-GRUPID

Et saada uuringule eri etappides konstruktiivset kriitikat, väärtuslikke märkusi ja täiendusi, viisime läbi kaks ekspertide fookus-grupi arutelu, mis toimusid mais ja oktoobris 2014. Ekspertidena olid kaasatud eri valdkondade ja sektorite asjatundjad, kes puutuvad oma töös kokku tehnoloogia, privaatsuse ja andmekaitse küsimustega. Mõlema fookus-grupi arutelu kestis ligikaudu kaks tundi ja nende moderaatoriks oli käesoleva uuringu üks autoritest, Tartu Ülikooli mediauuringute professor Pille Pruulmann-Vengerfeldt.

Esimese fookus-grupi eesmärk oli küsitlusankeedi ettevalmistamine ja ankeedi läbimõeldus, otstarbekus. Ekspertidena olid kaasatud:

- Kristi Kivilo – Vaata Maailma SA juhataja, projekti NutiKaitse 2017 üks elluviija
- Mart Nutt – Inimõiguste Instituudi nõukogu liige
- Merili Oja – Justiitsministeeriumi õiguspoliitika osakonna avaliku õiguse talituse nõunik
- Silver Sarapuu – Andmekaitse Inspektsiooni nõunik
- Liisa Tallinn – toonane Riigi Infosüsteemi Ameti kommunikatsioonijuht

Lisaks esitasid väärtuslikke märkusi e-kirja teel:

- Mait Heidelberg – Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi nõunik
- Ülle Madise – Tartu Ülikooli õigusteaduskonna riigi ja haldusõiguse õppetooli riigiõiguse professor, Vabariigi Presidendi õigusnõunik
- Katrin Merike Nyman-Metcalf – Tallinna Tehnikaülikooli õiguse instituudi tehnoloogiaõiguse õppetooli juhataja ja rahvusvahelise õiguse ekspert

Teise fookus-grupi keskseks aruteluteemaks oli uuringu tulemuste esialgne analüüs. Ekspertidena osalesid:

- Kristi Kivilo – Vaata Maailma SA juhataja, projekti NutiKaitse 2017 üks elluviija
- Hans Lõugas – Eesti Päevalehe tehnoloogiaajakirjanik
- Mart Nutt – Inimõiguste Instituudi nõukogu liige
- Katrin Merike Nyman-Metcalf – Tallinna Tehnikaülikooli õiguse instituudi tehnoloogiaõiguse õppetooli juhataja, rahvusvahelise õiguse ekspert
- Merili Oja – Justiitsministeeriumi õiguspoliitika osakonna avaliku õiguse talituse nõunik
- Piret Pernik – Rahvusvahelise Kaitseuuringute Keskuse teadur, küberjulgeoleku spetsialist
- Silver Sarapuu – Andmekaitse Inspektsiooni nõunik
- Marek Tiits – Balti Uuringute Instituudi juhatuse esimees, projekti „Fast and trustworthy identity delivery and check with e-passports leveraging traveler privacy“ üks läbiviijatest (paketi „Social, legal and ethical“ koordinaator)
- Siim Tuisk – vabakonna aktivist (muu hulgas internetivabaduse ja -õiguste küsimused)
- Anto Veldre – Riigi Infosüsteemi Ameti intsidentide käsitlemise osakonna infoturbe ekspert, vabamõtleja

Ekspertide teises fookus-grupis arutatut on kasutatud ka alljärgnevalt tulemuste esitamisel, rikastades küsitluse tulemusi ekspertide täpsustuste ja soovustega. Soovime siinkohal tänada kõiki osalenud eksperte, tänu kellele on käesolev uuring kindlasti tunduvalt sisukam ja selgem.

UURINGU TULEMUSED

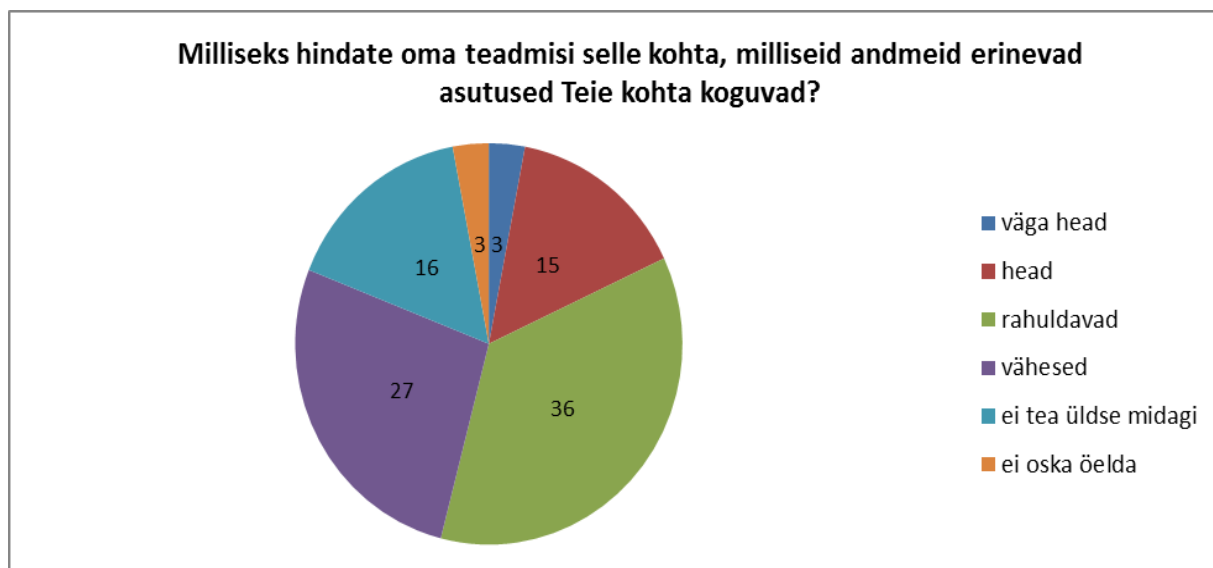
Järgnevalt esitame uuringu tulemused laiemate põhiküsimuste all: keda Eesti inimesed andmete kogumise ja privaatsuse temaatikas usaldavad, keda mitte? Millised olukorrad inimesi häirivad? Kes peaks inimeste privaatsusõigust kaitsma? Kuidas saab inimeste privaatsust üldse kaitsta? Peatüki alustuseks aga esitame ülevaate inimeste üldist suhtumist näitavate tulemuste kohta.

Tehnoloogiaajakirjanik Hans Lõugas: „Ma arvan, et inimesed mõtlevad siin oma Facebooki postitatud piltide ja info peale. Aga need internetti pandavad andmed võivad tähendada ka näiteks telefonist andmete varundamist netti. Ma usun, et selle peale mõeldes oleks vastatud teisiti.”

Tervelt 53% küsitlusele vastanuist nõustus väitega „andmed, mis ma olen ise internetti pannud, on kõigile kasutamiseks vabalt kättesaadavad”, mis annab tunnistust selle kohta, et internetti nähakse väga suurel määral avaliku kohana. See avalikkus on aga klassikalisest erinev avalikkus (boyd 2007), kuna andmed on püsivad, otsitavad, kopeeritavad ja kättesaadavad nähtamatule auditooriumile. Siin võibki peituda üks teadlikkusega seotud probleem – vastates, et andmed on „kõigile” kasutamiseks, suudavad inimesed mõelda vaid piiratud hulgal potentsiaalse auditooriumi liikmetest (Siibak ja Murumaa

2011) ning inimene ei suuda kunagi ette kujutada kõiki huvitatud osapooli.

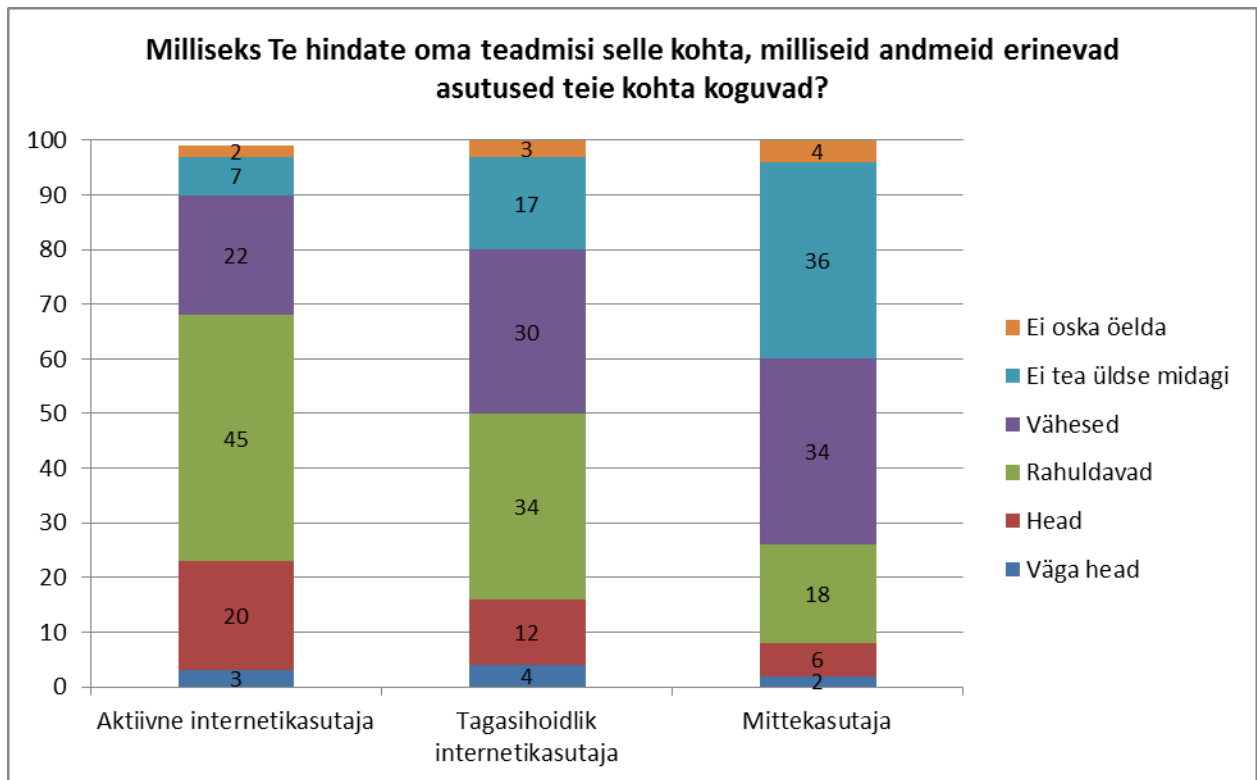
Käesolevale küsitlusele vastanud inimestest hindavad oma teadmisi selles vallas, milliseid andmeid nende kohta üldse kogutakse, heaks või väga heaks 18%, 36% rahuldavaks ning 43% vähesteks või täiesti puudulikeks (Joonis 5). Vanuseliselt hindavad oma teadmisi kõige madalamalt vanemaealised – 65 protsenti 65–74aastastest pidas oma teadmisi vähesteks või puudevateks.

Joonis 5. Milline on inimeste enesehinnang andmekogumise teadlikkuse kohta (% vastanutest, n = 959)

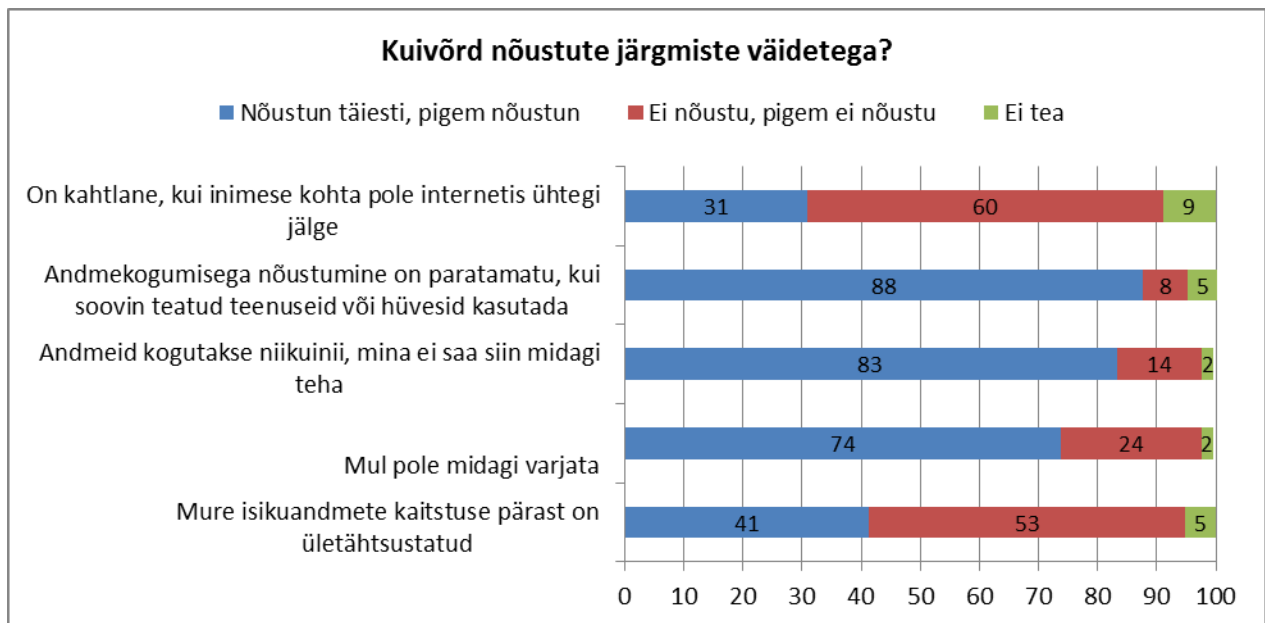

Üsna ootuspäraselt ütlevad end kõige enam teadmatuses olevat interneti mittekasutajad, 36% neist ütles, et nad ei tea midagi sellest, milliseid andmeid erinevad asutused nende kohta koguvad, tagasihoidlikest kasutajatest vastas nii 17% ja aktiivsetest netikasutajatest 7% (Joonis 6).

Joonis 6. Interneti kasutamiskiivsuse alusel eri gruppidesse jaotatud vastanute teadlikkuse määr enda kohta andmete kogumisest (% vastanutest, n = 959)

Püüdsime saada põgusa ülevaate ka selle kohta, millised seisukohad on eestlastel privaatsusõigusega seoses laiemalt (Joonis 7). Suurem osa vastanutest (53%) on seisukohal, et mure isikuandmete pärast on asjakohane (viimane väide joonisel). Teisalt on teemat ületähtsustatuks pidavate inimeste osakaal samuti üsna suur (41%).

Joonis 7. Kuivõrd nõustutakse väidetega, mis viitavad privaatsuse kao paratamatusega leppimisele (% vastanustest, n = 959)

Analüüsisime ka seda, kas väga aktiivsed ja mitteaktiivsed netikasutajad on mingil moel keskmisega võrreldes rohkem mures. Püüdsime välja selgitada, kas tekib normaaljaotus, põhinedes siinkohal tehnoloogia omaks võtu mudelist inspireeritud tööhüpoteesil (kõrge kasutajaaktiivsuse ja teadlikkusega inimesed on mures, kuna nad teavad viise, kuidas on võimalik privaatsust rikkuda; madala või olematu kasutajaaktiivsuse ja teadlikkusega inimesed on mures, kuna suhtumine uuendustesse on konservatiivne ning skeptiline). Veidi üllatuslikult käesoleva uuringu andmed seda oletust ei toetanud ning näitajad olid mõlemas grupis üsna sarnased.

Vabakonna aktivist Siim Tuisk:

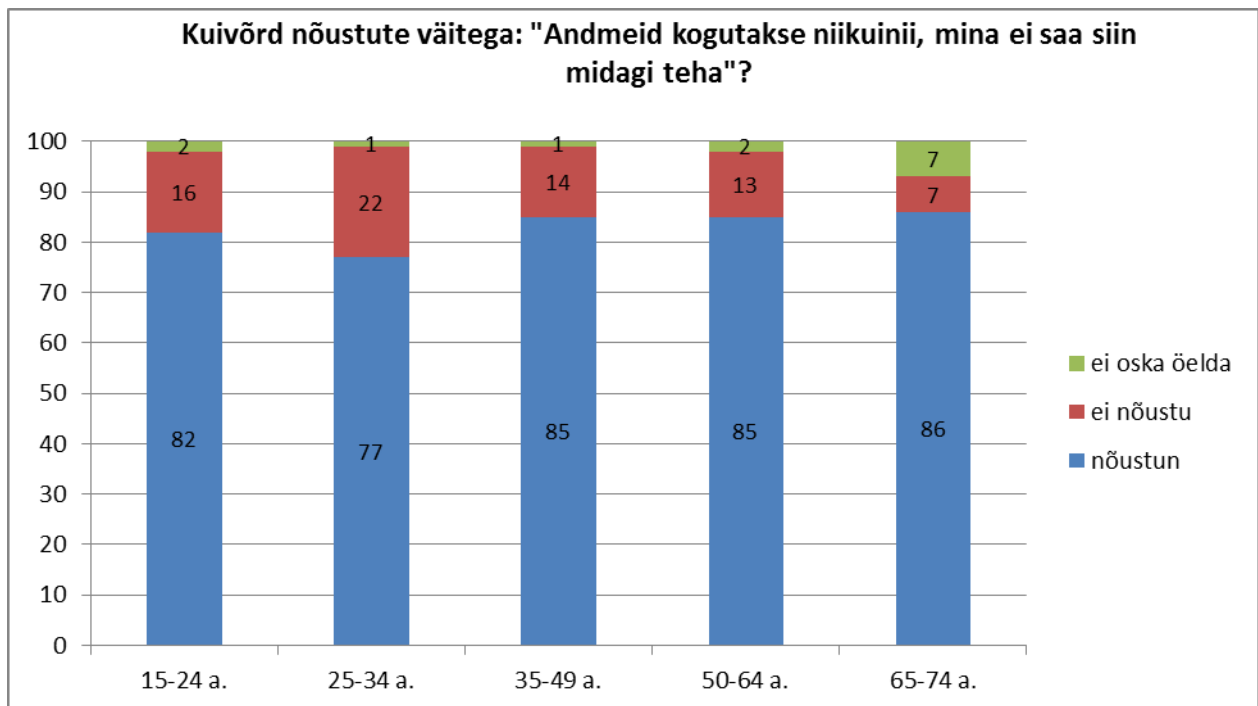
„Levinud arvamus, et noored ei muretse oma privaatsuse pärast, ei ole kindlasti tõsi.“

Vanuseliselt võib märgata, et noored tajuvad isikuandmete kaitset teistest vanusegruppidest pisut olulisemana: 58% 15–24aastastest peab muret isikuandmete kaitstuse pärast asjakohaseks. Järgnevad üsna sarnaste näitajatega vanusegrupid: 39% 25–34aastastest, 41% 35–49aastastest, 45% 50–64aastastest ja 46% 65–74aastastest.

Samuti osundab Joonis 8 sellele, et kahes nooremas vanusegrupis (eelkõige eristub siin 25–34aastaste vanusegrupp) on andmete kogumise paratamatuseks pidamine õige pisut madalam, see võib tähendada, et nooremad inimesed tajuvad oma rolli aktiivsemana. Tihti on noored esimesed, kes tehnoloogiliste uuendustega kaasa lähevad, ja seetõttu võib olla nende poolt probleemide märkamine ja tajumine ühiskonnas pead tõstvate probleemide indikaatoriks (Livingstone ja Haddon 2009, Miles 2003). See, et noored peavad muudest vanusegruppidest enam muret isikuandmete kaitstuse pärast asjakohaseks ja tajuvad vähem andmete kogumist paratamatusena näitab meie arvates seda, et põhjendamatu on levinud arvamus, et noored hoolivad oma privaatsusest kuidagi vähem.

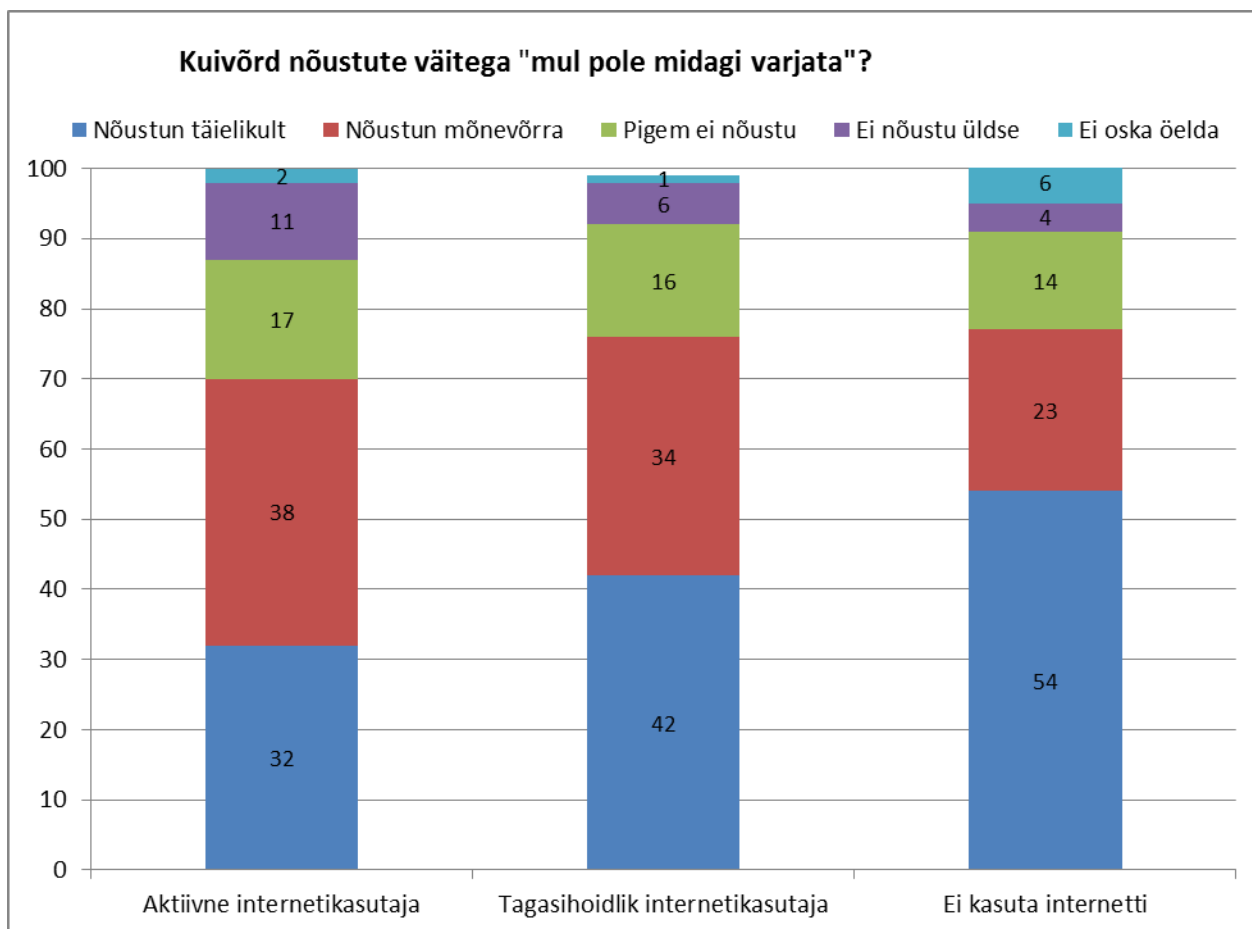
Sellest hoolimata näeme siin aga inimeste valdavalt olukorraga leppimist, teatud mõttes fatalistlikku suhtumist, mida oli märgata ka Eurobaromeetri privaatsus-uuringus (Eurobaromeetri eriuuring 2011).

Joonis 8. Kuivõrd nõustuvad eri vanusegrupid väitega, mis viitab paratamatusena tajutud andmekogumisele (% vastanust, n = 959)

Nooremate vanusegruppide seas on pisut rohkem ka neid, kes nõustuvad väitega, et on kahtlane, kui inimese kohta pole internetis ühtegi jälge (45% 15–24aastastest, 32% 25–49aastastest, 24% 50–64aastastest ja 21% 65–74aastastest). Tähelepanu tuleb pöörata siiski sellele, et sama palju või rohkem inimesi leidis, et ei ole kahtlane, kui digitaalne jälg puudub.

Näeme, et ühelt poolt peab suur osa inimestest muret isikuandmete kaitstuse pärast oluliseks, kuid samas märgitakse isikuandmete jagamisel teatud paratamatust ning oma andmete potentsiaalset tundlikkust ei tajuta. Nii näiteks nõustus 74% vastanustest väitega „mul pole midagi varjata“. Vähesel määral võib märgata, et vanemaealised tunnevad nii sagedamini (25–34aastaste seas 70%, aga 65–74aastaste seas 79%). Suuremat mõju avaldab selle väite puhul äärmuslikematele vastustele (nõustun täielikult, ei nõustu üldse) interneti kasutamise aktiivsus (Joonis 9) – interneti mittekasutajad nõustuvad sagedamini täiel määral ja interneti aktiivsed kasutajad ütlevad sagedamini, et nad ei nõustu üldse.

Joonis 9. Interneti kasutamise aktiivsuse mõju väitele „mul pole midagi varjata“ vastamisel (% vastanustest, n = 959)

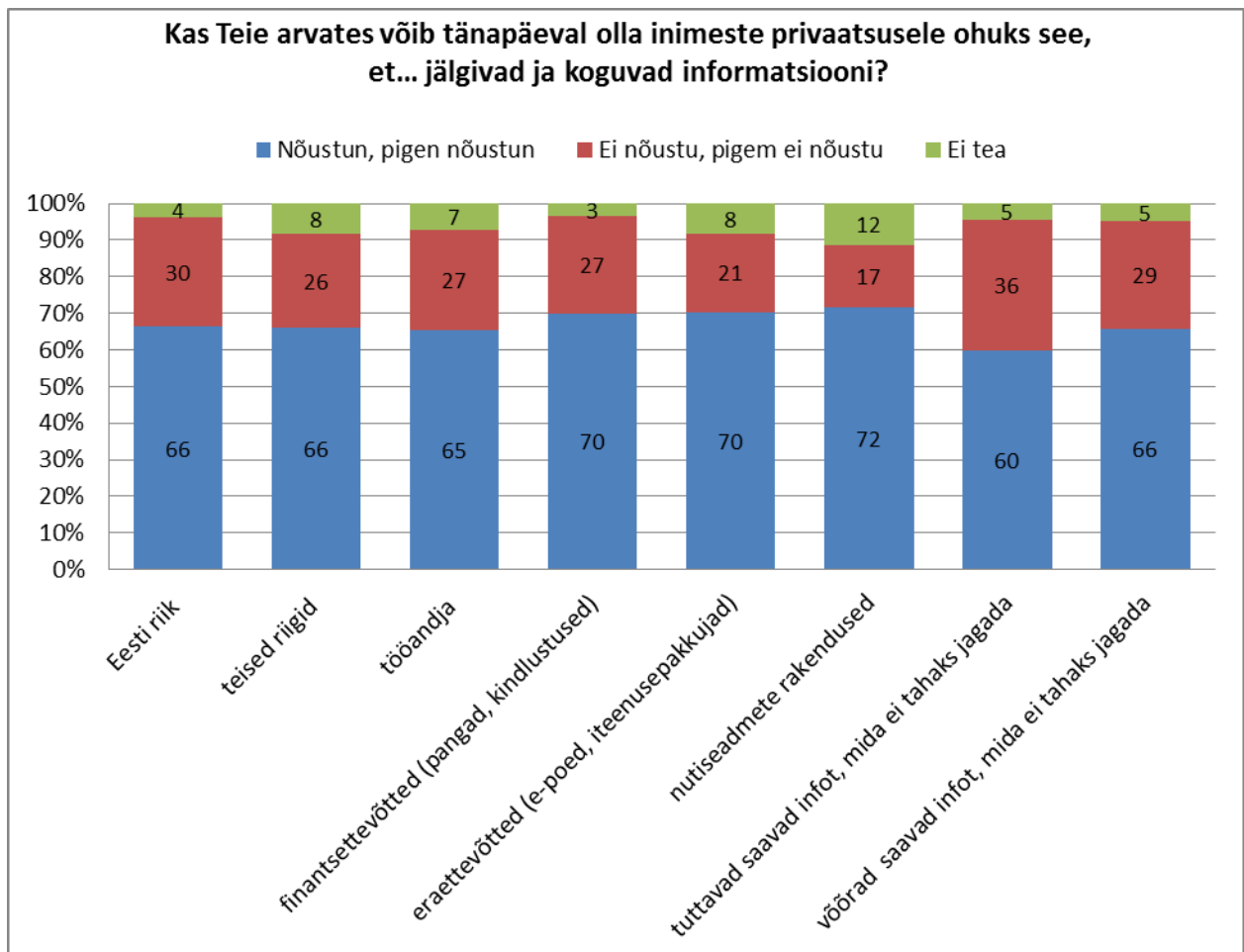
Mart Nutt Inimõiguste Instituudist: „Peaksime ettevaatlikult suhtuma väidetesse, et privaatsuse aeg on läbi ja me ei pea sellega enam tegelema. Privaatsus on eeldus selleks, et paljud teised inimõigused oleks kaitstud“.

Peaksime küsima enese käest, miks me ei peaks ühiskonnana sallima väidet „mul pole midagi varjata“? Tegelikult on igal inimesel kellegi eest midagi varjata (Solove 2007). Küsimus ei ole vaid sotsiaalselt taunitava või häbistava käitumise ja mõtete ning tõekspidamiste peitmises ning selle tõttu privaatsusõiguse kaitse tahtumises. Privaatsus on väärtustatud eelkõige seetõttu, et see kaitseb üldiselt inimeste otsustusõigust avaldada enda kohta käivat teavet vastavalt oma paremale äranägemisele. Kui riik või suurettevõtted eiravad privaatsusõigust pideva ja järjekindla tegevusega, kasutades selleks ära enda suuremat võimu (näiteks NSA juhtum), siis rikutakse seega eelkõige inimese otsustusõigust ja tema usaldust nende institutsioonide vastu (riigiasutuse puhul ka laiemalt riigi vastu). Selline praktika võib aga võimendada enesetsensuuri strateegia laialdasemat kasutamist.

KEDA USALDATAKSE, KEDA MITTE?

Küsitluses on toodud välja olukorrad, mida võiks käsitleda potentsiaalse ohuna privaatsusele, ning vastajatel paluti öelda, kas nende arvates võivad teatud olukorrad ohustada inimeste privaatsust. Väljatoodud näited olid eelkõige esitatud eri sektorites tegutsejate tegevuse tajumise uurimiseks (näiteks inimeste jälgimise ja nende kohta info kogumise puhul – riik, teised riigid, töandja, finantsettevõtted, eraettevõtted (eraldi ka nutiseadmete rakendused), tuttavad inimesed, võõrad inimesed). Joonis 10 selgub, et enamiku vastanute arvates võivad inimese privaatsusele ohtlikud olla kõik küsitluses välja toodud potentsiaalsed ohud (nõustujate protsent erinevate väidete puhul oli 60–72%).

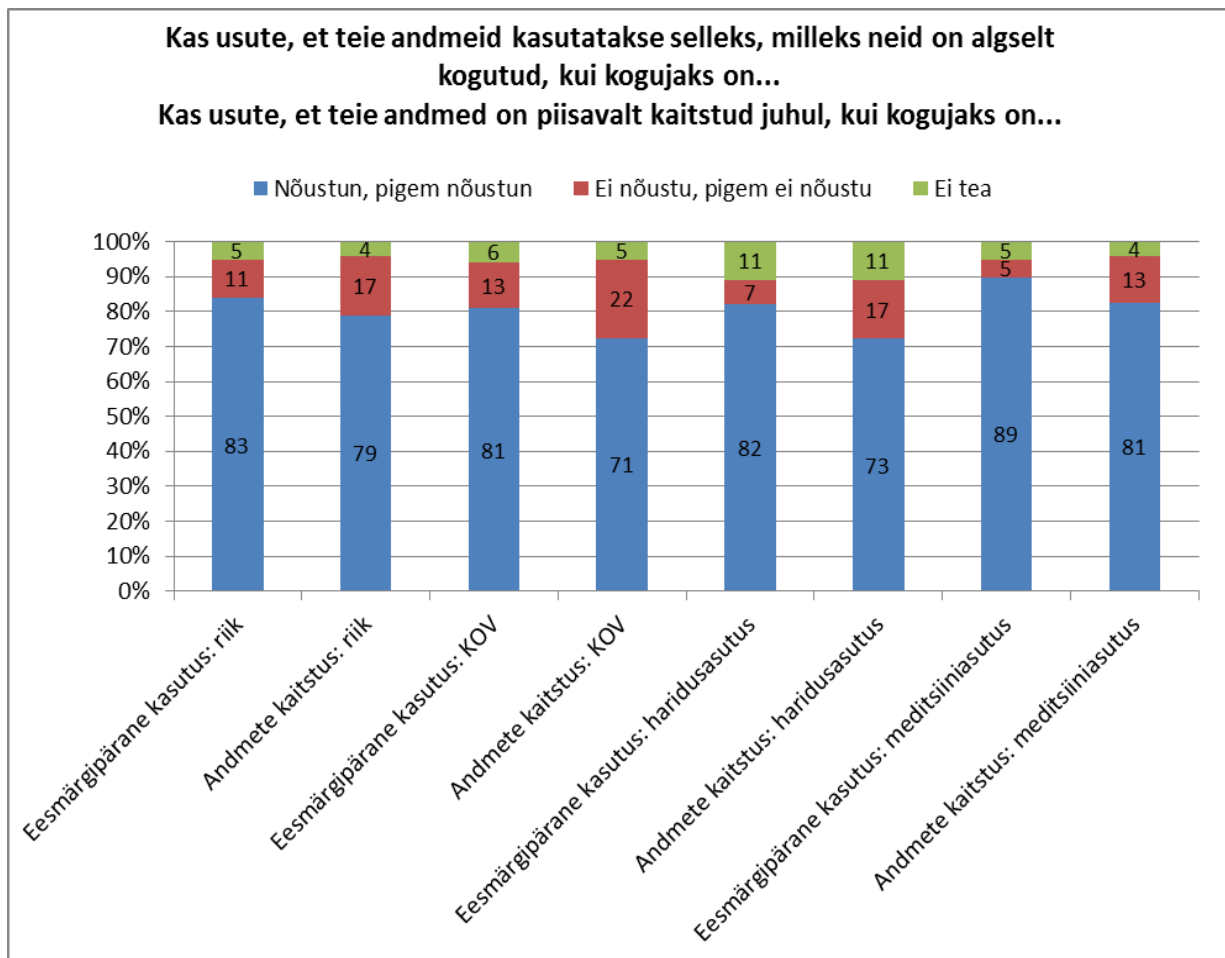
Joonis 10. Mil määral tajutakse ohuna privaatsusele erinevaid osapooli (% vastanutest, n = 959)

Kõige enam tajutakse ohtlikuna informatsiooni kogumist nutiseadmete (mobiiltelefonid, tahvelarvutid) ja rakenduste (ehk äppide) poolt, kuid samas oli ka kõige rohkem neid, kes vastasid „ei tea“ (12%), kuna suur osa vastanutest lihtsalt ei ole vastava tehnoloogiaga kokku puutunud. Kõige vähem tajuti ohuna tuttavaid inimesi, kes võivad jälgida ja koguda infot, mida inimene ei soovi jagada. Inimeste sotsiaalmeedia kuvand on aga tegelikkuses sageli kollektiivne loomine. Igapäevaselt usaldame oma info kõigi isiklikes võrgustikes olevate inimeste kätte, eeldades, et nad jagavad teatud määral meie tajutud norme privaatsuse ja sotsiaalselt aktsepteeritud käitumise osas.

**Rahvusvahelise
Kaitseuringute Keskuse
teadur Piret Pernik:**
*„Usaldatakse meditsiinasutusi,
kes koguvad privaatinfot kõige
rohkem. Teisalt ei usaldata
teenusepakkujaid, kuigi –
võrreldes meditsiinasutustega –
mis infot nad siis koguvad?“*

Lisaks küsiti inimestelt, mil määral nad usaldavad erinevaid institutsioone oma andmete eesmärgipärase kasutajana ning mil määral oma andmete kaitsjana. Joonis 11 võetakse kokku hinnangud avalikku sektorisse kuuluvate asutuste ja institutsioonide kohta, Joonis 12 tehakse sama erasektori esindajatega, et oleks võimalikult lihtne võrrelda inimeste arvamusi andmete kasutuse ja nende kaitstuse kohta. Avalik *versus* erasektor eristust toetavad suurel määral ka uuringu tulemused, kuna inimesed usaldavad esimesi, st avaliku sektori asutusi üldjuhul enam kui teisi.

Joonis 11. Kuivõrd usaldatakse avaliku sektori institutsioonide andmete eesmärgipärase kasutaja ja andmete kaitstuse tagajana (% vastanutest, n = 959)

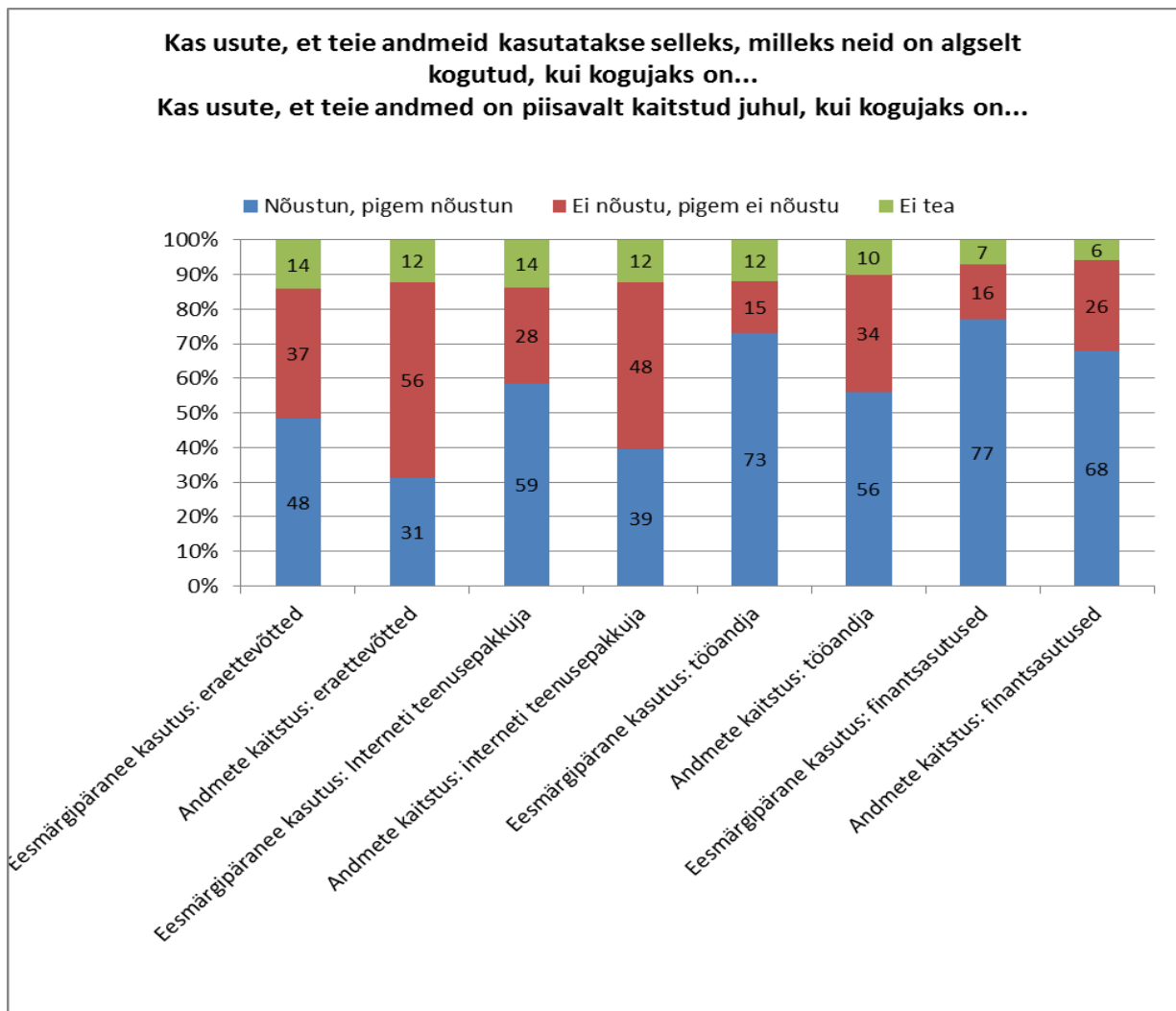
Kõiki küsitluses nimetatud erinevaid asutusi usaldatakse pisut rohkem andmete eesmärgipärase kasutajana kui andmete kaitsjana (Joonis 11, Joonis 12). Selle põhjusteks võib olla teemade nähtavus, avalikust arutelust tuttavate teemade omaksvõtt isiklikes hinnangutes. Viimastel aastatel on meedias rohkelt kajastust leidnud infolekete juhtumid ja seeläbi on saanud see teema kodanikele tuttavamaks.

Niisiis, nagu on näha Joonis 11, usaldatakse kõige enam oma andmete kasutaja ja kaitsjana meditsiinasutusi (89% usaldab eesmärgipärase kasutajana, 81% usaldab andmete kaitsjana), järgneb riik üldise institutsioonina (83% ja 79%), kõrgemalt hinnatakse ka haridusasutusi (82% ja 73%) ning kohalikke omavalitsusi (KOVid, 81% ja 71%). Kõige vähem vastajaid uskus eesmärgipärasesse andmete kasutusse ja andmete üldisesse kaitstusesse eraettevõtete (näiteks e-poed) puhul (48% ja 31%), madalamalt hinnati siin ka interneti teenusepakkujaid (59% ja 39%).

Finantsasutuste võimesse inimeste andmete kasutamisel ja kaitsmisel on vastanutel natuke suurem usk ning samuti usaldatakse eraettevõtetest enam eraldi välja toodud tööandjaid. Finantsandmete avaldamise all peetakse reeglina silmas igapäevapangandusega seonduvat, mida inimesed võivad kasutusfunktsioonide ja autentimisvahendina kasutamise tõttu tajuda riigina, kuid tegelikkuses kuuluvad sellised finantsasutused siiski erasektorisse. Tööandja on antud juhul eraettevõtte positsioonis,

ehkki tegemist võib olla avaliku sektori asutusega, kuid kuna töösuhe on n-ö tehingupõhine suhe, pidasime sellist liigitust asjakohaseks.

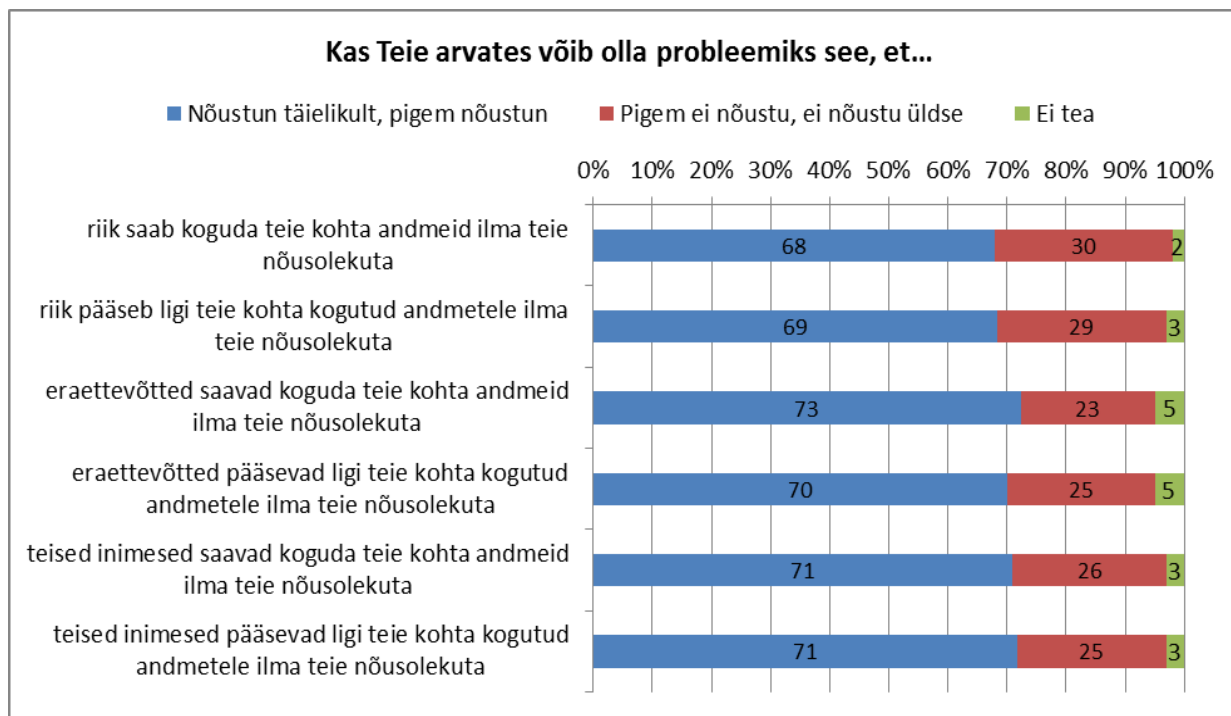
Joonis 12. Kuivõrd usaldatakse eraettevõtteid andmete eesmärgipärase kasutaja ja andmete kaitstuse tagajana (% vastanutest, n = 959)

Võrreldes käesoleva uuringu asjaomaseid tulemusi³ põgusalt 2011. aastal läbi viidud Eurobaromeetri vastavateemalise uuringu tulemustega (Eurobaromeetri eriuuring 2011), võime märgata üldjoontes sarnaseid usaldusmäärasid, kuid kõik määrad on paari protsendi võrra praegu madalamad (riigi, meditsiinasutuste, erasektori puhul). Rohkem on usaldus langenud sideteenuste (käesolevas uuringus keskmiselt 49% ja ELi uuringus 65%) ning finantsasutuste suhtes (käesolevas uuringus 72,5%, ELi uuringus 86%). Teatud mõju avaldab kindlasti ka uuringute ülesehitus ja küsimustike erinevus.

³ valitud võrdluseks mõlemas uuringus nimetatud tegutsejad, siin eesmärgipärase kasutuse ja andmete kaitstuse protsentidest võetud iga puhul kahe näitaja põhjal keskmine.

Küsitluse ajal uurisime ka inimeste arvamusi nõusolekuta andmetele juurdepääsu ja andmete kogumise kohta ning selgus, et vastanute arvates on üsna samaväärne probleem, kui ilma inimese nõusolekuta pääsevad andmetele juurde või koguvad neid riik, ettevõtted või teised inimesed (Joonis 13).

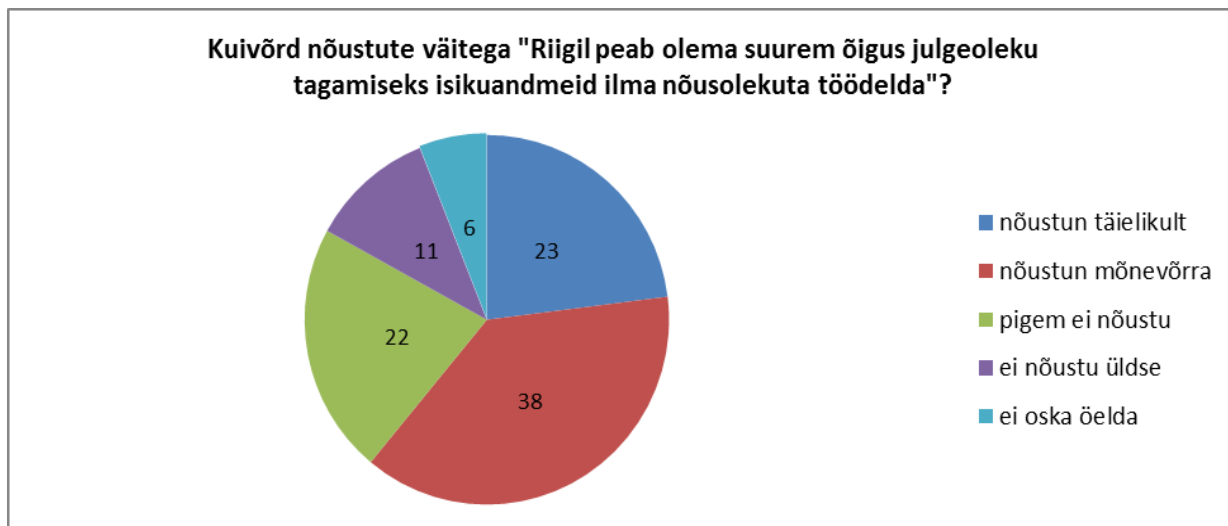
Joonis 13. Nõusolekuta andmetele juurdepääsu ja kogumise probleemina tajumine (% vastanutest, n = 959)

Ühelt poolt ongi praegu tegemist probleemse olukorraga, sest digitaalselt talletatud andmeid on võimalik lihtsalt kopeerida ja liigutada. Vabakonna aktivisti ja internetivabaduse eest seisja Siim Tuisk tõi ekspertide intervjuus välja, et „inimene suudab füüsiliselt endaga kanda umbes 50 kilogrammi pabereid, kuid täna on võimalik uksest välja jalutada riikliku andmebaasiga nii, et keegi ei märkagi“. Teisalt on aga mure privaatsuse pärast seotud parajasti päevakorral olevate teemade ja kõneainega (*agenda setting*) – ka paber kandjal olev info võib olla risk privaatsusele, kuid avalikus diskussioonis kõneldakse riskist vaid digitaalsete andmete puhul ja nii võetakse selline probleemipüstitus ka inimeste poolt omaks.

TTÜ tehnoloogiaõiguse õppetooli juhataja Katrin Merike Nyman-Metcalf: „Kui teenused muutuvad e-teenusteks, siis rõhutatakse rohkem turvalisust. Kui info on paberil, siis ei rõhutada privaatsuse tähtsust ning ei olda ka mures.“

Eelmise küsitlustulemusega on vastuolus järgmine: enamik (61%) küsitletud inimestest olid seisukohal, et riigil peab üldiselt olema suurem õigus julgeoleku tagamise eesmärgil isikuandmeid ilma nõusolekuta töödelda (Joonis 14).

Joonis 14. Nõustumine julgeoleku eesmärgil isikuandmete töötlemisega (% vastanutest, n = 959)

TTÜ tehnoloogiaõiguse õppetooli juhataja Katrin Merike Nyman-Metcalf: „Inimesed on teadlikud, et info on olemas ja kui riik tahaks paha teha, siis see oleks tõesti lihtne infoühiskonnas. Probleeme pole aga olnud. Selline mõtlemine ei ole naiivne, vaid kaalutletud – vahetuskaup ei ole nii hull. Kui midagi sellist tuleks välja, mis inimesi puudutaks, siis olukord muutuks.”

See tulemus üllatas pisut ka meie poolt kokku kutsutud eksperte, kes tõid välja, et hoolimata julgeoleku-märksõna rollist küsimuses, võinuks NSA ja Wikileaks skandaalide kontekstis eeldada inimeste skeptilisemat suhtumist. Arvestame siinkohal, et privaatsusõiguse tajus on väga palju kontekstist sõltuv, mõeldes ühele konkreetsele situatsioonile (näiteks terroristide tabamine), lubatakse osapooltele rohkem kui mõnes teises situatsioonis (näiteks maksevõime või majandusliku olukorra hindamine sotsiaalmeedia põhjal).

Riigile ilma inimese loata andmetele juurdepääsu lubamise kõrge nõustumisprotsent annab ka tunnistust sellest, et eestlased jagavad suure osa Euroopa positiivset suhtumist valitsuse ja riigi kontrollivasse ja kaitsvasse rolli. USAs oleksid sarnase uuringu tulemused võib-olla teistsugused, eelkõige kuna inimeste teadvuses on rohkelt skandaale, mille keskmeks on olnud riigi juurdepääs andmetele ilma inimeste nõusolekuta.

See viibki meid järgmise alateema juurde, kus püüame konkreetsete olukordade kaudu kirjeldada Eesti inimeste hinnanguid potentsiaalselt privaatsust riivavate olukordade suhtes.

MILLISED OLUKORRAD INIMESI HÄIRIVAD?

Kõigepealt esitasime mõned üldised küsimused mõningate levinumate potentsiaalselt privaatsust riivavate situatsioonide ja tagajärgede kohta. Nii näiteks küsisime, kas vastaja tajub, et inimeste privaatsust võivad tänapäeval ohustada järgmised ohud: 1) andmete kasutamine muul otstarbel kui see, milleks neid koguti (Joonis 15) – ohuks pidas 74% vastanutest; 2) teiste sekkumine inimese isiklikesse asjadesse ja otsustusvabadusse kogutud teabe alusel (Joonis 16) – ohuks pidas 73% vastanutest; 3) see, et andmeid kombineerides on võimalik inimeste kohta teada saada asju, mida nad sooviksid saladuses hoida (Joonis 17) – ohuks pidas 84% vastanutest; 4) identiteedivargused (Joonis 18) – ohuks pidas 81% vastanutest. Eelmises alapeatükis selgus, et usaldus mitmesuguste institutsioonide vastu erineb olulisel määral. Seega võib väita, et andmete kogumist ja töötlemist tajutakse üldiselt ohuna, kuid see oht on teatud institutsioonide puhul väiksem (näiteks usaldatakse oma andmeid meditsiinisüsteemi).

Mil määral võib tänapäeval teie arvates olla inimeste privaatsusele ohuks see, et kogutud andmeid kasutatakse ilma minu teadmata ja nõusolekuta muul otstarbel, milleks neid on algselt kogutud?

Joonis 15. Mil määral peetakse ohuks inimeste privaatsusele andmete kogumise eesmärgist erinevat kasutust (% vastanutest, n = 959)

Mil määral võib tänapäeval teie arvates olla inimeste privaatsusele ohuks see, et kogutud informatsiooni alusel saavad teised sekkuda inimese isiklikesse asjadesse, tema enda otsustus- ja tegutsemisvabadusse?

Joonis 16. Mil määral peetakse ohuks inimeste privaatsusele seda, et andmete põhjal saavad teised sekkuda inimese isiklikesse asjadesse (% vastanutest, n = 959)

Mil määral võib tänapäeval teie arvates olla inimeste privaatsusele ohuks see, et andmeid kombineerides on võimalik inimeste kohta teada saada asju, mida nad sooviksid saladuses hoida?

Joonis 17. Mil määral peetakse ohuks andmete kombineerimist selleks, et saada teada andmeid, mida inimene ei pruugi soovida avaldada (% vastanutest, n = 959)

Mil määral võib tänapäeval teie arvates olla inimeste privaatsusele ohuks see, et digitaalses keskkonnas saab inimese identiteeti varastada või võltsida?

Joonis 18. Mil määral peetakse ohuks seda, et digitaalkeskkonnas on võimalik inimese identiteeti varastada või võltsida (% vastanutest, n = 959)

Üldiste väidete põhjal on keerukas privaatsusest kõnelda, seetõttu leidsime, et küsitluse käigus on otstarbekas kirjeldada inimesele ka elulähedasi kontekste, milles tegutsemist ta suudab endale ette kujutada. Ankeedis anti vastajatele ette mitu näidissituatsiooni,

Riigi Infosüsteemi Ameti intsidentide käsitlemise osakonna infoturbe ekspert Anto Veldre:

„Saatan on detailides – detailide kokkulangevuse tõenäosus on väike, kuid kui see peaks juhtuma, on jama. Väga paljudel eri viisidel. Ja inimestele ei saa teadlikkuse tõstmiseks ju jutustada miljoneid näiteid, mida nad ära õpiksid.“

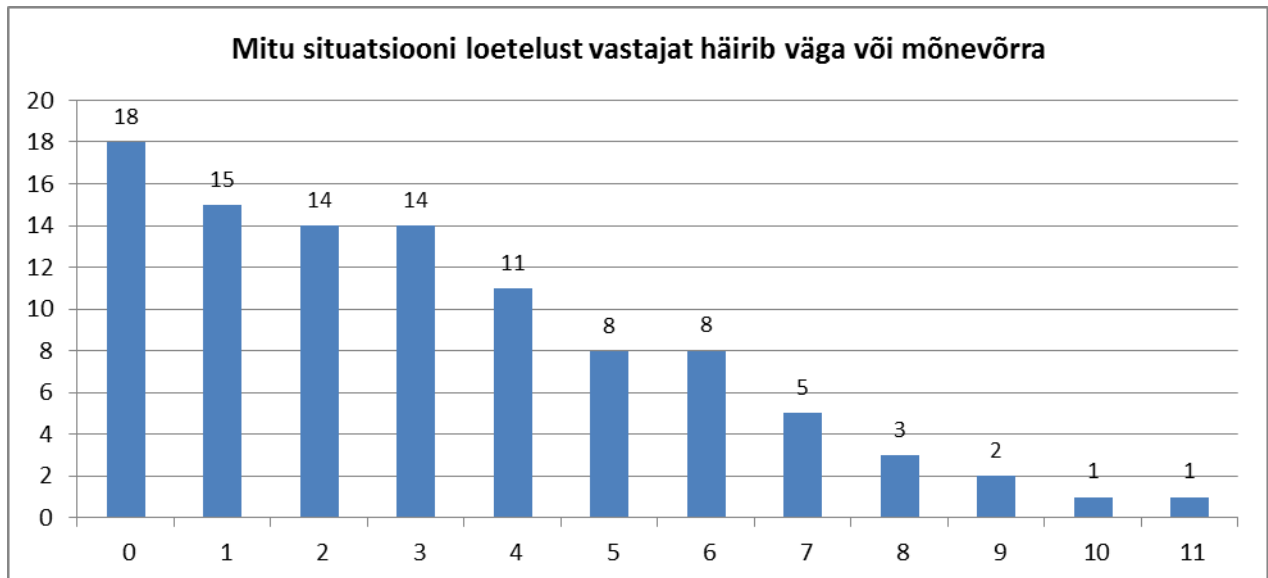
mille puhul on võimalik tõstatada küsimus inimese privaatsuse riive kohta igapäevaste tehnoloogiate kasutamisel. Kõiki võimalikke stsenaariumeid ei saa loomulikult välja tuua (ja nagu kõrvalolevast Anto Veldre kommentaarist nähtub, ei ole ka vaid juhtumipõhine teavitustöö pikas plaanis otstarbekas), kuid teema lahtimõtestamiseks oli tarvilik tuua laiem privaatsusõiguse probleemistik lihtsamini hoomatavatesse igapäevasituatsioonidesse.

Kokku esitati kahes küsimuses (üks kõigile ja üks vaid netikasutajatele) 21 olukorda. Esimeses, kõigile suunatud ankeedi küsimuses olid kirjeldatud situatsioonid sellised, mille puhul inimese enda internetikasutus ei pruugi määrav olla.

1. Selleks, et pakkuda mulle laenuteenust, analüüsib pank mu maksekäitumist
2. Selleks, et pakkuda mulle toodetelt või teenustelt allahindlust, analüüsitakse minu ostukäitumist (sealhulgas netikaubandus ja netiotsingud)
3. Selleks, et lennuliiklus oleks turvaline, analüüsitakse minu reisikäitumist ja - ajalugu
4. Selleks, et pakkuda paremat meditsiiniteenust, on kõik minu andmed infosüsteemi kaudu arstidele kättesaadavad
5. Enne töölevõtmist vaatab tööandja seda, mida internetist minu kohta avalikult on võimalik leida
6. Selleks, et tõsta kogukonna ühtsustunnet, näitab lasteaed minu lapsest tehtud pilte oma veebilehel
7. Selleks, et kurjategijaid püüda, analüüsib politsei mu avalikke ja privaatseid andmeid nii riigiandmebaasides kui ka sotsiaalmeedias
8. Selleks, et linnaruum ja maanteed oleks turvalised, on olemas politsei 24/7 toimivad jälgimiskaamerad, mille kaudu tuvastatakse ebasoovitav käitumine või ohtlik olukord
9. Selleks, et vajaduspõhiseid toetusi määrata, analüüsib riik andmebaase ja avalikult kättesaadavat infot
10. Selleks, et tagada õpilaste turvalisus, on koolides kasutusel turvakaamerad
11. Selleks, et tagada parem suhtlus õpilastega, jälgib õpetaja õpilaste tegevust Facebookis

Nende olukordade kohta vastasid kõik küsitluses osalejad ning järgnevalt jooniselt on näha, et 18% vastanutest ei pea ühtegi esitatud 11st potentsiaalselt privaatsust riivavast olukorrast häirivaks (Joonis 19)

Joonis 19. Summa-loend eri situatsioonide kohta, mis inimesi häirivad (% vastanutest, n = 959)

Teises küsimuses kirjeldati olukordi, mille mõistmiseks peaks küsitletav olema internetikasutaja:

12. Selleks, et nutiseade saaks soovitada mulle parimat restorani läheduses, sobivat parkimistsooni või aitamaks mul leida kiirelt taksot, analüüsitakse minu asukohaandmeid
13. Selleks, et võimalikult tõhusalt mulle huvi pakkuvat materjali pakkuda (näiteks Google ja YouTube), analüüsitakse minu netikäitumist üldiselt
14. Selleks, et mulle potentsiaalseid tuttavaid pakkuda, analüüsivad sotsiaalvõrgustikud (näiteks Facebook) minu sõprade-tuttavate võrgustikku
15. Selleks, et ma saaksin minna vajadusel tagasi vestluse ajalukku, salvestab Skype kõik minu vestlused
16. Selleks, et tagada riiklik julgeolek, taotleb riik internetiühenduse pakkujalt ligipääsu minu andmetele
17. Selleks, et meeldivalt aega veeta ja mängida mängu, annan ma mobiili- või internetikeskkondade rakendustele (äppidele) ligipääsu oma isikuandmetele
18. Selleks, et mulle sobivat reklaami suunata, analüüsivad meiliteenuste pakkujad (näiteks Google, Yahoo, mail.ee) minu meilivahetuse sisu
19. Selleks, et saada nõu ja toetust teistelt lapsevanematelt, peaksin ma avaldama andmeid oma lapse kohta näiteks Perekooli foorumis või blogis
20. Selleks, et saada kasulikke trennisoovitusi ja kaasaelajaid, peaksin ma avaldama oma treeninguandmeid spordirakenduste või sotsiaalmeedia kaudu
21. Selleks, et olla sõpruskonna tegemistega kursis ja sõprussuhteid hoida, eeldatakse, et netis võib avaldada minu peopilt

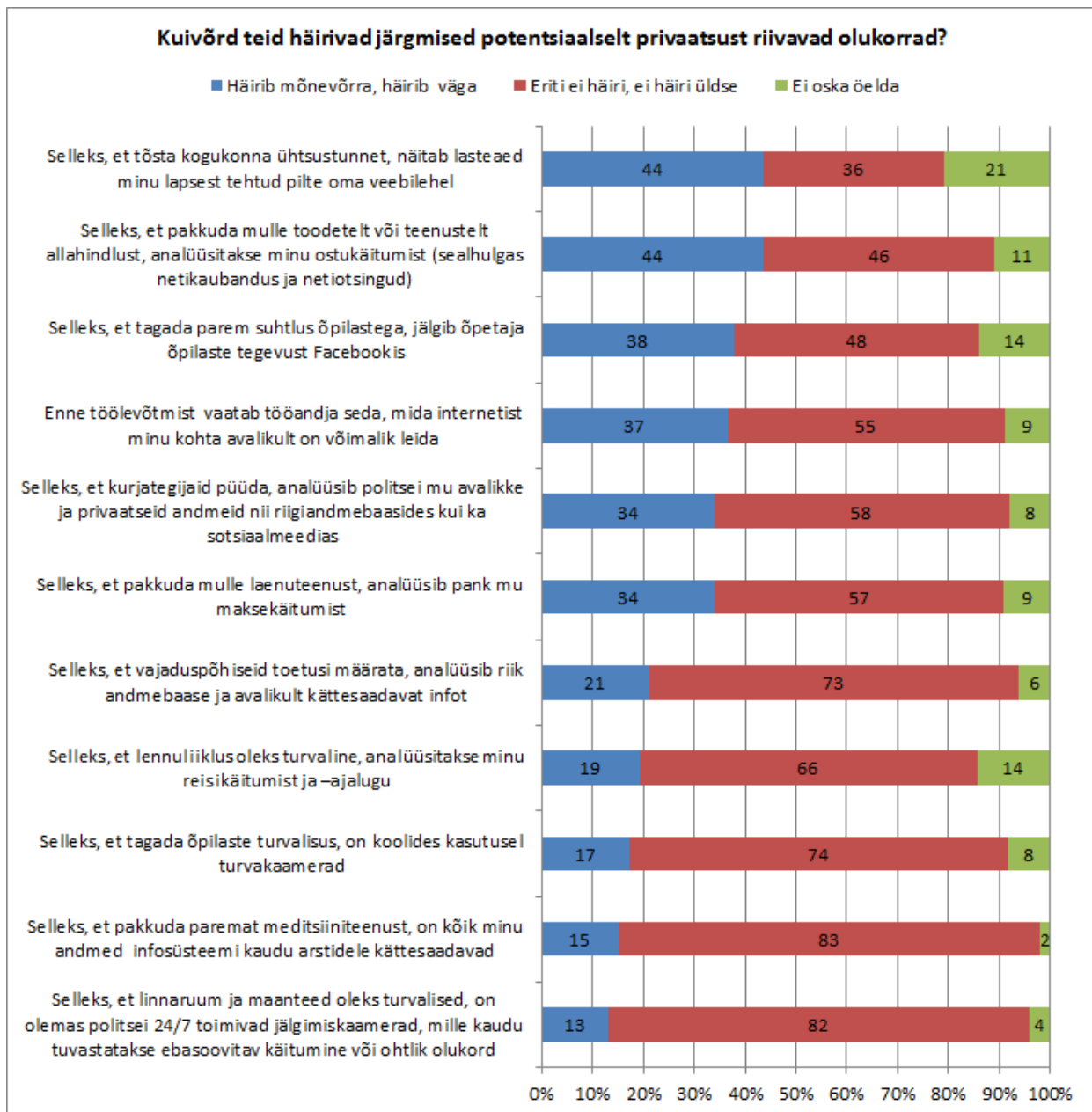

Vaid internetikasutajatest vastanute küsimuse puhul ei tundnud end ühestki välja toodud kümnest olukorrast häirituna 20%, kuid keskmiselt oli häirituse tase kõrgem (arvesse võtta, et kirjeldatud olukordade iseloom oli samuti isiklikumat laadi) (Joonis 20).

Joonis 20. Summa-loend eri situatsioonide kohta, mis inimesi häirivad (% internetikasutajatest, n = 799)

Kõigi küsitluses osalejate poolt vastatud küsimuse puhul olid kolmest kõige häirivamaks peetud olukorrast kaks sellised, kus üheks osapooleks on lapsed – lasteaiad näitab lapsest tehtud pilte veebilehel (häiritud 44%) ning õpetaja jälgib õpilaste tegevust Facebookis (häiritud 38%) (Joonis 21). Eriti häirib viimane olukord neid vastanuid, kes on ise õpilased või üliõpilased (häiritud 69%). Teisalt häirisid aga koolides kasutusel olevad turvakaamerad vaid 17% vastanutest (õpilaste ja üliõpilaste seas taas olukorrast häiritute protsent märgatavalt kõrgem – 35). Samuti ei häirinud väga paljusid vastajaid politsei kasutatavad jälgimiskaamerad linnaruumis (häiritud vaid 13%).

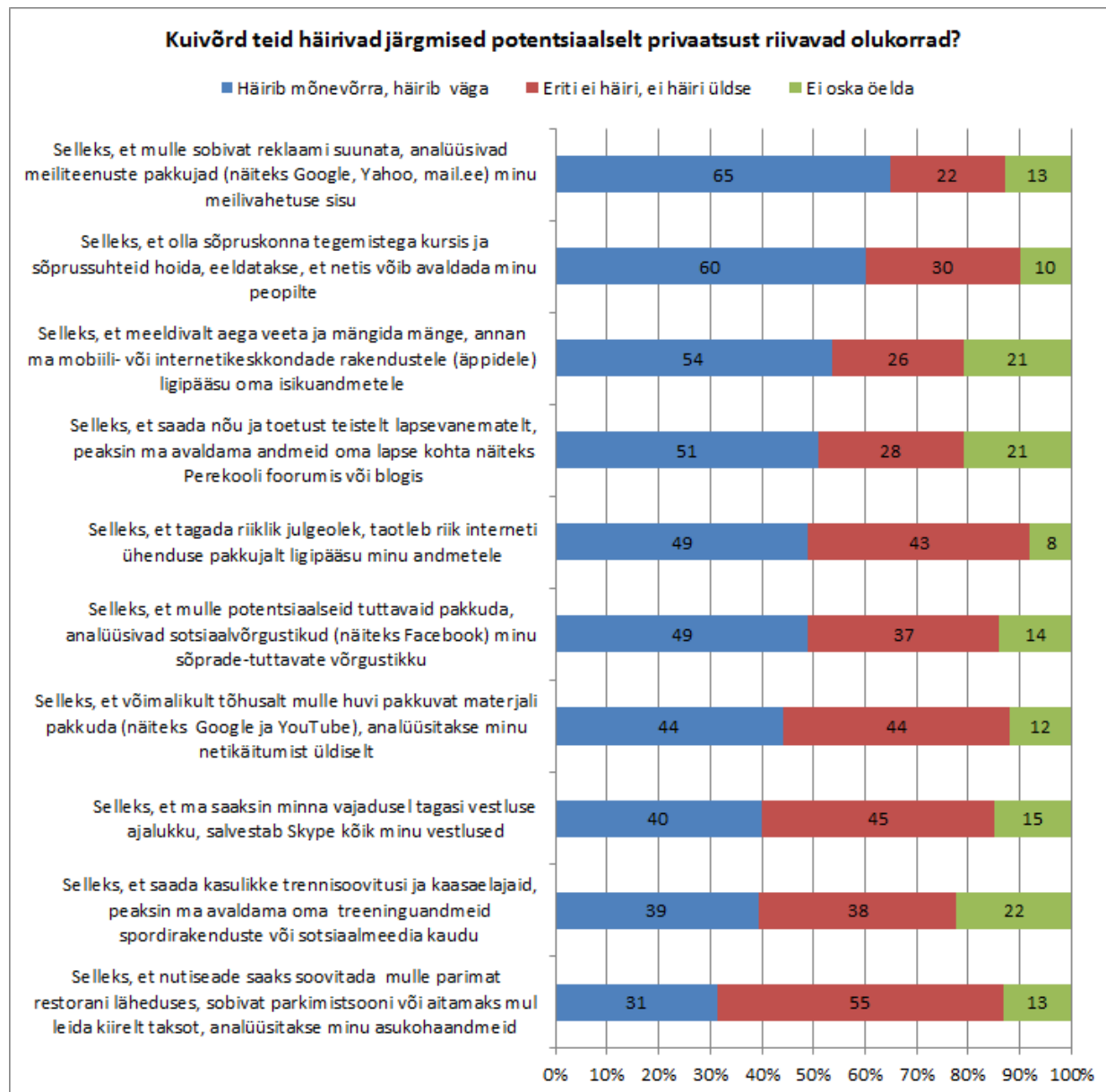

Joonis 21. Inimeste häiritus eri näidissituatsioonide puhul (% vastanutest, n = 959)

Vaid internetikasutajate vastatud küsimuse puhul tajuti kõige häirivamalt olukordi, kus teenusepakkuja küsib ja analüüsib kasutaja andmeid ja käitumist (meiliteenuse pakkuja analüüsib meilivahetuse sisu – häiritud 65%, mobiili- või internetikeskkondade rakendused kasutavad isikuandmeid – häiritud 54%), või olukordi, mis on seotud inimsuhete säilitamisega (sõbrad avaldavad netis peopilt – häiritud 60%, lapse kohta andmete avaldamine Perekooli foorumis või blogis – häiritud 51%).

Kõige vähem häirisid vastanuid vahetu isikliku kasuga seotud olukorrad, näiteks asukohaandmete jagamine selleks, et saaks soovitada restorani, parkimistsooni või vaba taksot (31% häiritud), ja trennisoovituste ning kaasaelajate saamiseks treeninguandmete avaldamine (39%) (Joonis 22).

Joonis 22. Internetikasutajate häiritus eri näidissituatsioonide puhul (% internetikasutajatest, n = 799)

Lastega seonduvad olukorrad on pisut häirivamad naiste jaoks: kui lasteaad näitab lapsest tehtud pilte veebilehel, leiab selle häiriva olevat 47% naistest ja 40% meestest; olukord, kus tunnetatakse survet oma lapse kohta andmete avaldamiseks näiteks Perekooli foorumis või blogis, on häiriv 56% naiste jaoks ja 47% meeste jaoks.

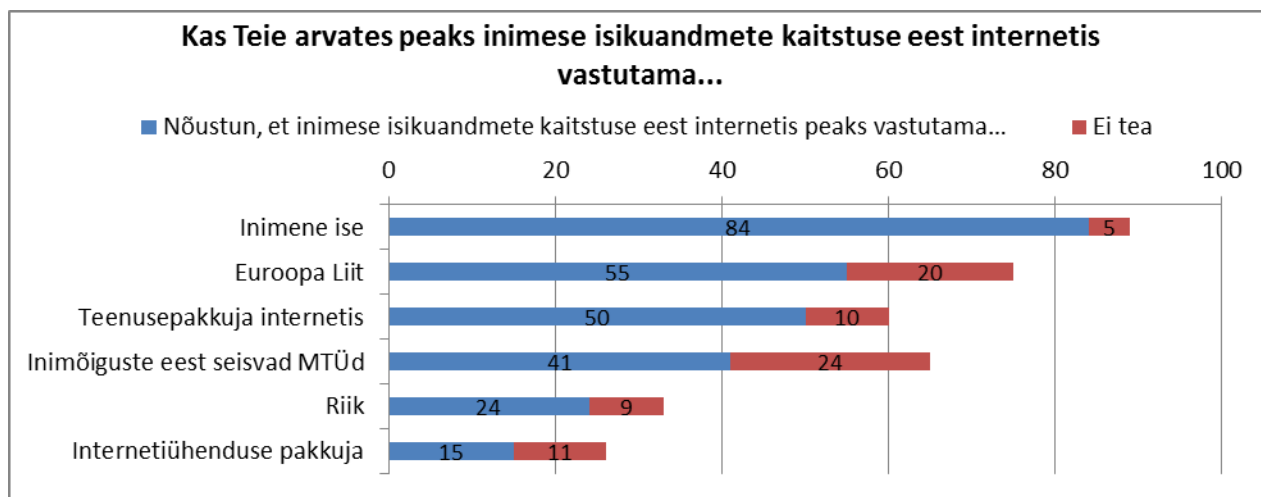
Tuleb märkida, et üle poole vastanuid (55%) nõustus ühes küsimuses väitega „kui võimalik, siis kasutan erinevatesse keskkondadesse sisse logimiseks Facebooki või Google'i kontot“, ootuspäraselt kasutavad noored seda võimalust rohkem kui vanemad vanusegrupid (75% noortest versus 55% keskmine). Isegi kui inimesed ei usalda internetiettevõtteid, on lõivsuhe (*trade-off*) tihti piisavalt suur, et siiski teenust kasutada.

KES PEAKS INIMESE PRIVAATSUSÕIGUST KAITSMA?

Analüüsidest inimeste isikuandmetega seonduvat, sealhulgas seda, kes peaks andmeid kaitsma ja vastutama ning reageerima juhul, kui on toimunud privaatsusega seonduv riive, tuleb rõhutada teema keerukust ning eri kontekstide arvestamist. Universaalseid lahendusi on pea võimatu välja tuua ning sageli saab otsuse teha vaid juhtumipõhiselt.

Internetis inimese isikuandmete kaitse eest vastutajana nähti eelkõige inimest ennast (84%). Inimese vastutust rõhutavaid tulemusi saadi ka Eurobaromeetri privaatsust käsitletud uuringus (Eurobaromeetri eriuuring 2011). Riiki nägid vastutajana käesolevas uuringus 24% vastanutest, seevastu Euroopa Liitu tajus vastutavana tunduvalt suurem protsent – 55% (Joonis 23). Euroopa Liidu institutsioonide vastutuse tajumine võib taas olla osaliselt seotud meedias kajastatuga. Palju tähelepanu pälvis Euroopa Kohtu otsus, mille alusel saavad inimesed edaspidi nõuda otsingumootorilt nende kohta käivate ebaõigete isikuandmete kustutamist. Inimesed võivadki oodata riiklikelt ja rahvusvahelistelt struktuuridelt regulatsioone, mis kaitseksid ja seaksid piiranguid kolmandatele osapooltele. Avalikus diskussioonis on tähelepanu pööratud ka Euroopa Liidu andmekaitset käsitlevate õigusaktide uuendamise pikale protsessile.

Joonis 23. Kes peaks vastanute arvates kaitsma (juurdepääsu piiramise tähenduses) inimese isikuandmeid internetis (% vastanutest, n = 959)

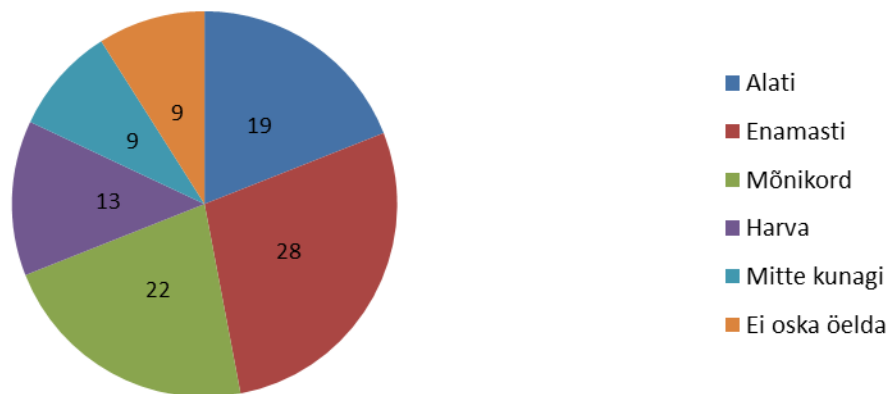
Justiitsministeeriumi nõunik Merili Oja:
„Seadusi ei sa rangemaks teha, seadusi saab paremaks teha. Regulatsioonide tegemisel on vaja leida tasakaal privaatsete isikuandmete kaitse ja teiste põhiõiguste vahel, näiteks ettevõtlusvabadus, julgeolek. Ma olen nõus, et riigi andmetöötlus peab olema rohkem reguleeritud, andmesubjekti teavitamine eriti.“

Ehkki inimesed ei näe riiki isikuandmete kaitse puhul oluliselt vastutavana, saab riik siiski mitmel moel sekkuda. Küsisime ekspertidelt, mida saaks riik üldse inimeste privaatsusõiguse kaitseks teha.

Ekspertidid olid suures osas ühel meelel, et seadus peab andma küll üldise raamistiku, kuid inimeste eest ei saa kedagi teist vastutama panna, sest see annaks vale-turvatunde ja paigutaks vastutuse inimesest eemale.

Seega, küsitlustulemustest ja ekspertide intervjuust võib järeldada, et isiklikku vastutust peetakse kõige tähtsamaks. Inimesed saavad seda vastutust rakendada mitmel moel, näiteks olles kursis erinevate teenuste kasutamistingimustega. 47% vastanutest kinnitas, et nad loevad teenuste kasutamisel privaatsus- ja kasutamistingimused läbi alati või enamasti, 22% mõnikord ning 22% harva või mitte kunagi (Joonis 24).

Kas loete erinevate teenuste (sh nutirakendused ehk äpid) kasutamise- ja privaatsustingimused enne nendega nõustumist läbi?

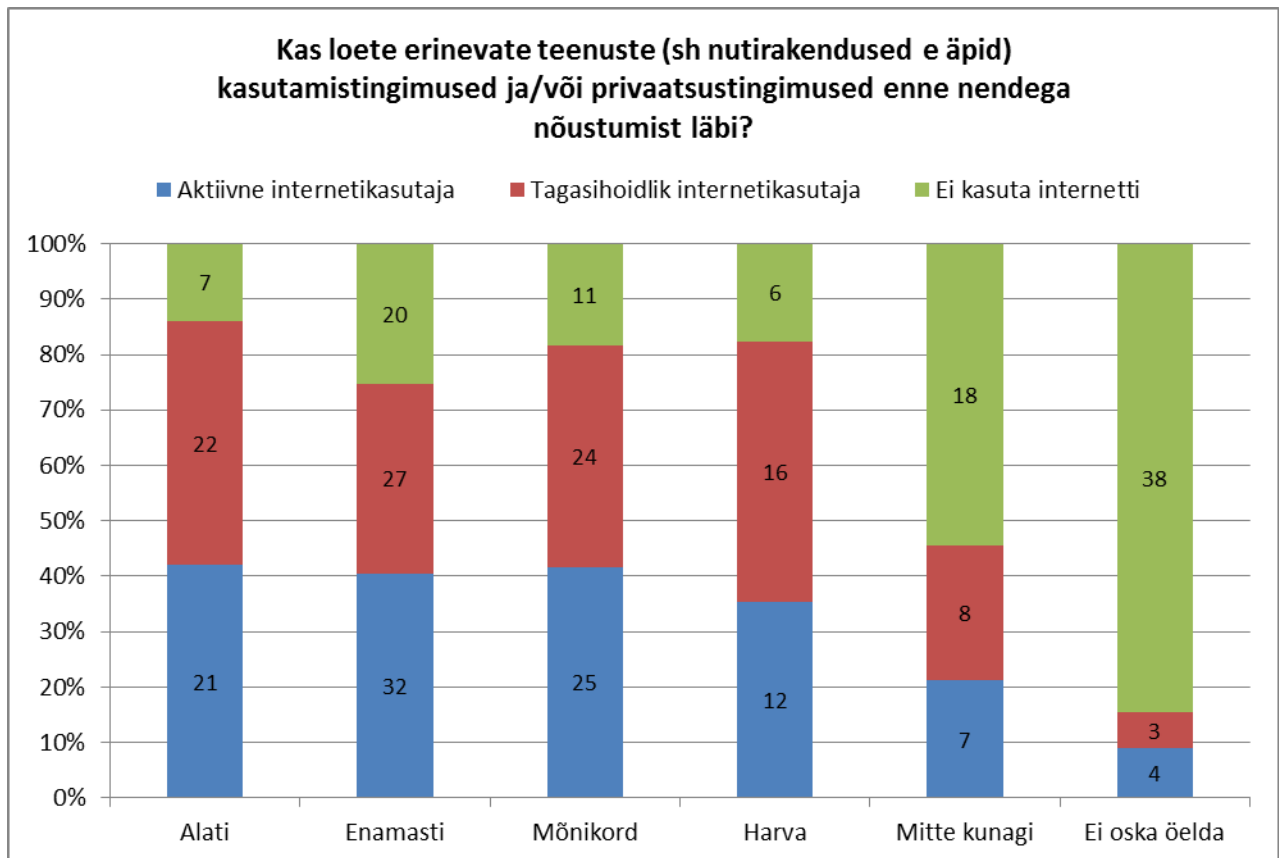

Joonis 24. Mil määral tutvutakse privaatsustingimistega (% vastanutest, n = 959)

Märkimisväärselt suur osakaal vastanutest märkis, et loeb privaatsus- ja kasutamistingimused läbi alati või enamasti. See on kahtlemata inimeste teadlikkuse suurenemise vaatenurgast positiivne tulemus, kuid on oluline osundada, et sellisele küsimusele vastates võib olla tegemist suuremal või vähemal määral tegemist sotsiaalselt soovitud vastamisega (vastatakse „nii, nagu peab“). Lisaks tuleb võtta arvesse seda, kui erinevalt võivad inimesed mõista tingimuste läbilugemist – see võib olla nutirakenduse andmetele juurdepääsust teavitamine, silmadega esimestest lõikudest ülelaskmine, põhjalik sõnastiku abil ettevõetav analüüs jne.

Kuna küsisime seda küsimust kõigilt, võib oletada, et osa vastanutest pidas silmas ka paberlepinguid, millel ei ole internetiga midagi tegemist. Mõneti üllatavalt ei esinenud väga suuri erinevusi aktiivsete ja tagasihoidlike internetikasutajate võrdluses, küll aga eristusid interneti mittekasutajad (Joonis 25).

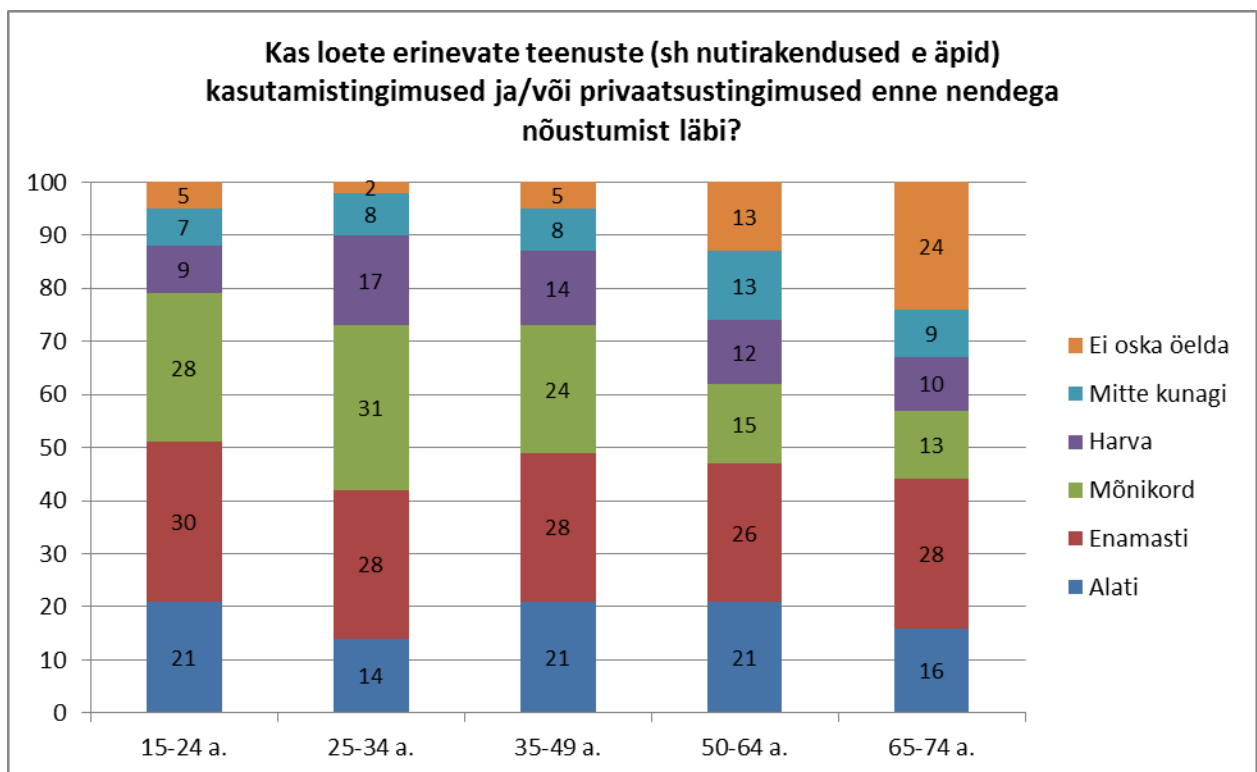

Joonis 25. Interneti kasutamise aktiivsuse alusel jaotatud gruppide võrdlus privaatsus- ja kasutamistingimuste läbilugemisel (% vastanutest, n = 959)

Ekspertide fookus-grupis viidati taas sellele, et interneti privaatsus- ja kasutamistingimused on reeglina äärmiselt pikad dokumendid ning nende tegeliku läbilugemiseni ei jõua ka privaatsusõigusega igapäevaselt tegelevad inimesed.

Vanuseliselt näeme (Joonis 26), et vastusevariantides „alati” ja „enamasti” on küll erinevusi, kuid üldiselt on kõigis vanusegruppides ligikaudu samasugune hulk niimoodi vastavaid inimesi (42–51%) ning ei ole märgata, et vanuse suurenedes vastajate arv väheneks. Küll aga näeme, et vanemaeliste seas kasvab hüppeliselt (2% vs. 24%) nende arv, kes ei oska küsimusele vastata, mis võib osaliselt anda taas tunnistust vajakajäämistest digitaalses kirjaoskuses, kuid on kindlasti seotud ka üldise internetikasutusega (65–74aastastest kasutas internetti 63%).

Joonis 26. Mil määral tutvutakse privaatsustingimistega, vanuseline võrdlus (% vastanustest, n = 959)

Tehnoloogiaajakirjanik Hans Lõugas:

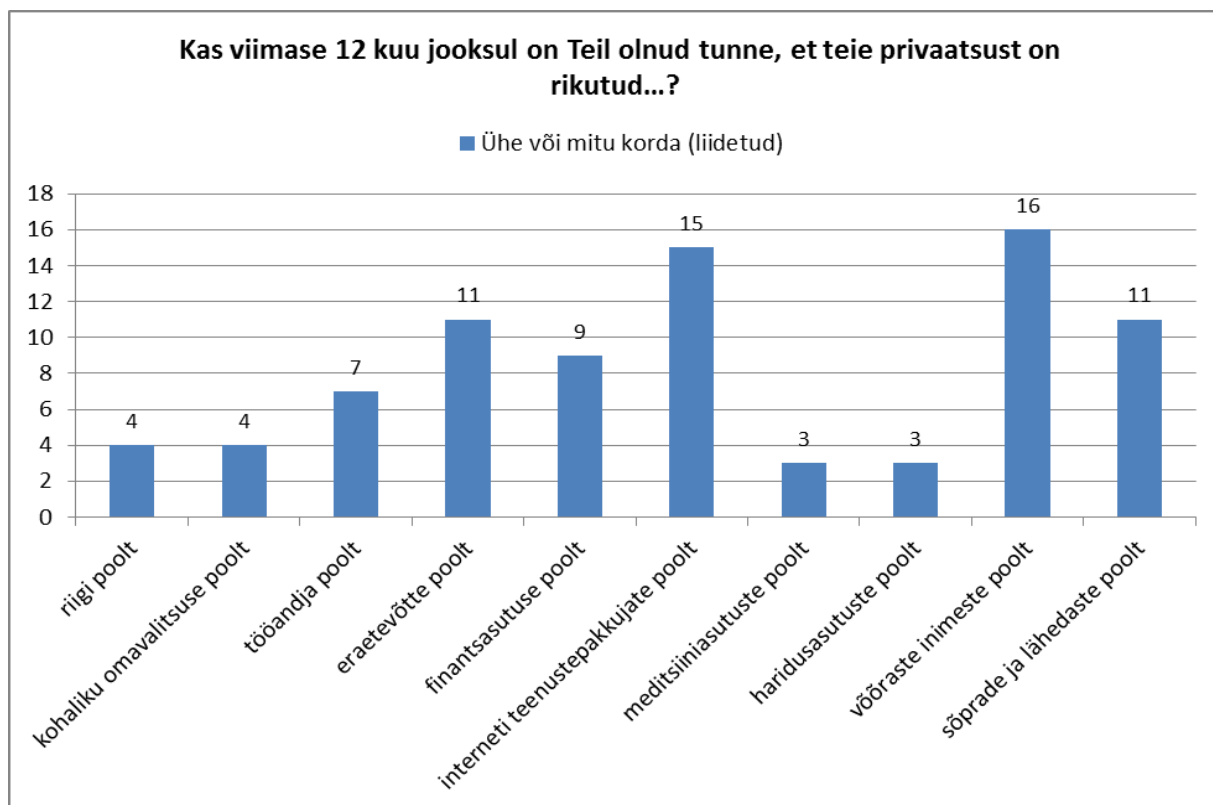
„On olemas tugev sotsiaalne ootus, et peaksime neid tingimusi lugema. Kas me saaksime kuidagi kehtestada tingimuse, et need tohutu pikad privaatsustingimused peaksid olema lühemad, õigusselguse eesmärkidel?”

Privaatsus- ja kasutamistingimuste puhul on asjakohane tõstatada küsimus „teadliku nõusoleku” tegelikkusele vastavuse kohta. Kui kasutustingimused on kirja pandud keeruliselt, pikalt ja inimeste mitteotsustamine on tehtud lihtsaks („kui kasutad, siis klikid ühel nupul ja oled nõus” põhimõtte), siis ei saa me rääkida teadlikust nõusolekust.

Järgnevalt soovisime teada inimeste arvamust privaatsuse kaitsega seotud kolme aspekti kohta – mil määral on inimesed tundnud, et nende privaatsust on rikutud; kuhu nad eeldatavasti pöördusid, kui tunnevad, et nende privaatsusõigust on rikutud, ning kuhu on inimesed enda sõnul realselt oma privaatsuse kaitseks pöördunud. Siinkohal tuletame meelde, et käesoleva uuringu eesmärk ei ole uurida objektiivseid privaatsuse rikkumisi – kuidas vastajad oleksid pidanud seaduse alusel käituma, vaid seda, millal ja kuidas inimesed tajuvad privaatsuse rikkumisi ja mida nad teeksid või ütlevad, et on teinud privaatsuse kaitseks.

Joonis 27 on näha, et kõige enam – 16% inimestest – on tundnud, et nende privaatsust on rikkunud võõrad inimesed, 15% nimetas tajutud rikkujana interneti teenusepakkujaid. 11% vastanutest on tajunud viimase aasta jooksul oma privaatsuse rikkumist eraettevõtete poolt, sama palju oli vastanuid, kes on tajunud rikkumist oma sõprade ja lähedaste poolt.

Joonis 27. Privaatsuse rikkumise tajumine küsitletute poolt (% vastanutest, n = 959)

Kelle või millise asutuse poole inimesed pöörduksid, et kaitsta oma privaatsust internetikeskkonnas? Küsitluse ankeedis oli toodud välja mitmeid erinevaid isikuid, asutusi ja institutsioone, kelle/mille poole inimesed võiksid pöörduda. Väljapakutud võimaluste seas on nii mõnigi selline institutsioon või asutus, mis võib olla valdkonnaga seotud ja tegeleda privaatsuse kaitsmisega mingist konkreetsest aspektist lähtudes, kuid mis ei menetle privaatsuse rikkumisega seotud kaebusi või muid pöördumisi. Seetõttu ei ole nende poole pöördumine otstarbekas. Sellisteks näideteks on Riigi Infosüsteemi Amet, Tarbijakaitseamet, Justiitsministeerium jne.

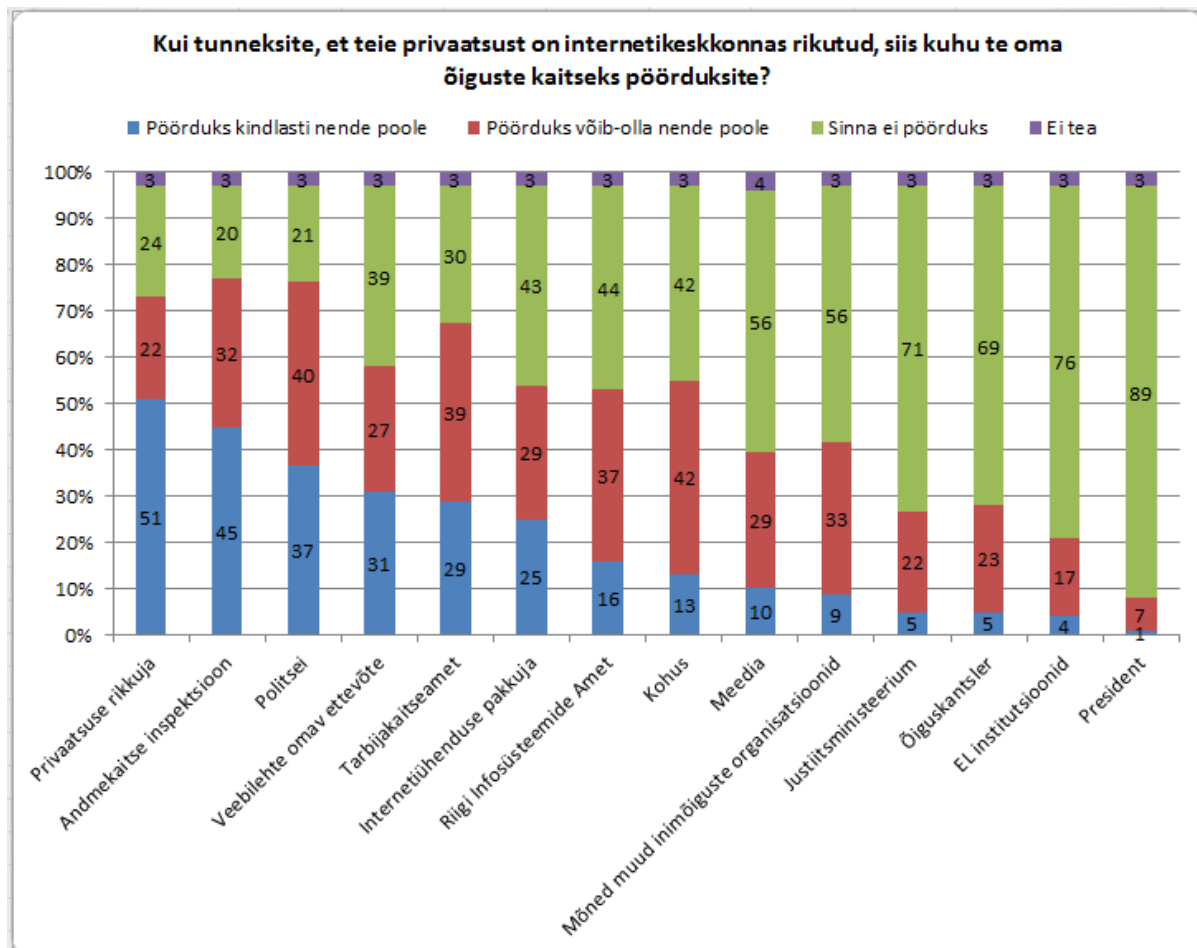
TTÜ tehnoloogiaõiguse õppetooli juhataja Katrin Merike Nyman-Metcalf:

„Andmekaitse Inspeksioon on selles temaatikas väga oluline. Nende otsused peavad olema kergesti kättesaadavad, see aitab luua arusaama, mis on valesti läinud. Ei pea karistama, vaid peab juhtima tähelepanu. Tavainimesel peaks olema võimalus lugeda lihtsalt kirjutatud otsuseid.“

Sellele küsimusele vastati ootuspäraselt, et privaatsuse rikkumisega tegelejatena nähakse eelkõige Andmekaitse Inspeksiooni (kokku kaaluks õiguste kaitseks sinna pöördumist 77% vastanutest), kelle põhiülesanne on andmekaitsealane järelevalve (Joonis 28). Sama palju toodi välja aga ka politseid (samuti 77%). Lisaks võiks paljude vastanute arvates rikkumisega tegeleda privaatsust rikkuv isik või

organisatsioon ise (73%). Samuti pöördus 68% vastanutest sellise võimaliku küsimuse lahendamiseks Tarbijakaitseametisse ning 53% vastanutest ka Riigi Infosüsteemi Ametisse.

Joonis 28. Kuhu inimesed pöörduksid oma privaatsusega seonduvate õiguste kaitseks (% vastanutest, n = 959)

Kõige vähem pöörduksid presidendi (8%), Euroopa Liidu institutsioonide (21%), Justiitsministeeriumi (27%) ja õiguskantsleri (28%) poole. Tuleb Euroopa Liidu tulemust vaadates meelde, et ühes eelnevas küsimuses (Joonis 23) nägid inimesed just Euroopa Liitu isikuandmete kaitse eest vastutavana. TTÜ tehnoloogiaõiguse õppetooli juhataja Katrin Merike Nyman-Metcalf rõhutas ekspertide fookus-grupis ka eespool välja toodud mõtet, et inimesed võivad tunnetada survet vastata nn õigel viisil: „Näiteks, et õiguste kaitseks pöörduks ELi poole. Inimesed leiavad, et peaks pöörduma, ja vastavadi nii, ehkki nad ei pruugi ise arvata, et EL saaks midagi ära teha.“

Tehnoloogiaajakirjanik Hans

Lõugas: „Ajakirjandusel on suur roll – peab viima kokku ekspertide teadmised, inimeste vajadused ja poliitikakujundajad.“

Meediakanalite poole väitis end vajaduse korral pöörduvat 40% vastanuist. Meedia roll ühiskonna valvekoerana on ka privaatsuse kaitsmisel oluline, kuid peab arvestama, et delikaatsete juhtumite lahendamine meedia abil toob toimunule kordades rohkem tähelepanu ja seeläbi sattutakse tõsisesse vastuollu probleemi sisuga.

Küsidest inimestelt hinnangut selle kohta, mil määral on nad ise pöördunud kellegi poole, et oma privaatsust kaitsta, vastas 5% (46 inimest) vastanutest, et nad on oma privaatsuse kaitseks ka erinevate isikute, ametite ja institutsioonide poole pöördunud. Nende vastajate vastustes toodi kõige enam välja, et pöördutud on veebilehte omava ettevõtte (20 inimest) või privaatsuse rikkuja (isik, organisatsioon) poole (20 inimest), lisaks nimetati mitmel korral, et on pöördutud ka politseisse (13 inimest) ja internetiühenduse pakkuja poole (11 inimest). Mõnel juhul on pöördutud Tarbijakaitseametisse (8 inimest) ja Andmekaitse Inspeksiooni (7 inimest).

Andmekaitse inspeksioon oleks tõenäoliselt enamiku juhtumite puhul kõige parem valik, kuhu institutsioonidest abi saamiseks pöörduda, kuid küsitluse tulemustest ei selgu selle asutuse edumaa. Seega võime järeldada inimeste teatud ebakindlust selles, kuhu peaks pöörduma – järelikult võib olla tegemist ka puuduliku teavitamisega.

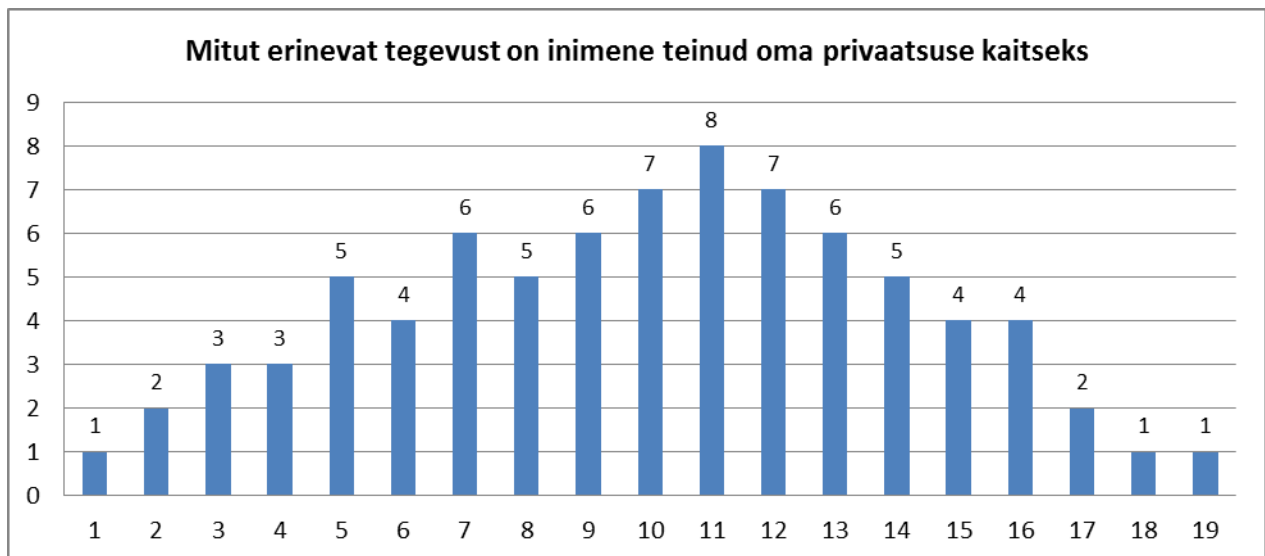
**Andmekaitse Inspeksiooni
nõunik Silver Sarapuu:**

„Ühiskonda saab jagada kaheks: vanemad, kes küll teavad, mida ette võtta, et oma privaatsust kaitsta, kuid kellel on ükskõik, sest pole midagi juhtunud ja tõenäoliselt ei juhtu ka. Ja noored, kelle puhul ongi vaja varakult teadlikkust tõsta. Tegelikult, kui Sinult ei ole korraks kogu privaatsust ära võetud, siis ei muutu midagi. Uut põlvkonda saaks aga ehk õpetada rohkem mõtlema“.

Eksperdid töid fookus-grupi aruelus välja vajaduse suurendada üldist teadlikkust mitme eri aspekti puhul, eelkõige selleks, et 1) inimesed märkaksid probleemitõstatust (eelkõige ajakirjanduse roll); 2) lihtsasti mõistetav asjakohane teave (näiteks Andmekaitse Inspeksiooni kaudu näidisjuhtumid) oleks kättesaadav; 3) digitaalse kirjaoskusega tegeldaks süsteemselt ja mitmekülgelt alates algharidusest (hea näitena RIA netilammaste multifilmid); 4) riik teavitaks kodanikke tõhusamalt sellest, millal, milliseid andmeid ja miks nende kohta kogutakse ja töödeldakse.

KUIDAS SAAB INIMESE PRIVAATSUST KAITSTA?

Tehnoloogiapõhiseid privaatsuse kaitseks rakendatavaid strateegiaid on muidugi palju ja erinevaid. Käesolevas uuringus on loetletud vastajatele mõned enamlevinud neist (kokku 19 tegevust). Küsisime vastust sellele küsimusele vaid internetikasutajate käest. Vastustest selgub, et reeglina kasutavad inimesed korruga mitut erinevat privaatsust kaitsvat võimalust, kõige sagedamini nimetati end kasutavat kokku 10–12 tegevust (Joonis 29).

Joonis 29. Summa-loend eri tegevuste kohta, mida inimene on kasutanud oma privaatsuse kaitseks (% internetikasutajatest, n = 765)

Nagu öeldud, saab internetipivaatsuse kaitsmiseks kasutada erinevaid tegevusi ja strateegiaid, mida on võimalik üldjoontes jagada neljaks; eesmärk ei ole luua eri liiki tegevuste tasakaalustatud esindatust.

Preventiivsed sisuloome ja -tarbimisega seonduvad strateegiad (joonisel „PS“), mis on seotud enesetsensuuri ja sisu- või kasutamiskiivsuse piiramisega, sh on inimesed

- hoidunud internetis info jagamisest
- jaganud internetis infot tagasihoidlikult
- jaganud infot nii, et see on arusaadav vaid mõnele valitud inimesele
- loobunud veebikeskkonnas konto avamisest
- loobunud nutirakenduse (äpi) allalaadimisest
- piiranud inimeste hulka, kes infole ligi pääsevad
- kasutanud internetis mitut identiteeti (näiteks pseudonüüme, valenimesid)
- avaldanud internetis enda kohta valeandmeid

Preventiivsed tehnilised strateegiad (joonisel „PT“), mis on seotud ennetavalt teatud tehniliste meetmete kasutuselevõtu ja rakendamisega, sh on inimesed

- hoidunud avalike WiFi-võrkude kasutamisest
- kasutanud veebikeskkonna või nutirakenduste (äppide) pakutavaid privaatsusseadeid
- kasutanud telefoni ekraanilukke, arvuti salasõna, sõrmejäljelugejat, ID-kaardiga sisselogimist, mobiil-IDd
- kasutanud võimalust dokumente või sõnumeid krüpteerida
- kasutanud turvatarkvara (nt viirusetõrje tarkvara, operatsioonisüsteemi turvarakendused)
- jätnud ostmata e-poest, kus puudub turvalisuse sertifikaat, turvalise e-poe märk või muu turvalist ostmist toetav meede/vahend/tööriist
- kasutanud eri keskkondades erinevaid paroole

Reaktiivsed sisuloome ja -tarbimisega seonduvad strateegiad (joonisel „RS“), mis hõlmavad pärast andmete saatmisega seonduvaid tegevusi rakendatavaid võimalusi, sh on inimesed

- kustutanud ise internetis enda kohta olevat infot
- palunud teistel kustutada internetis enda kohta olevat infot

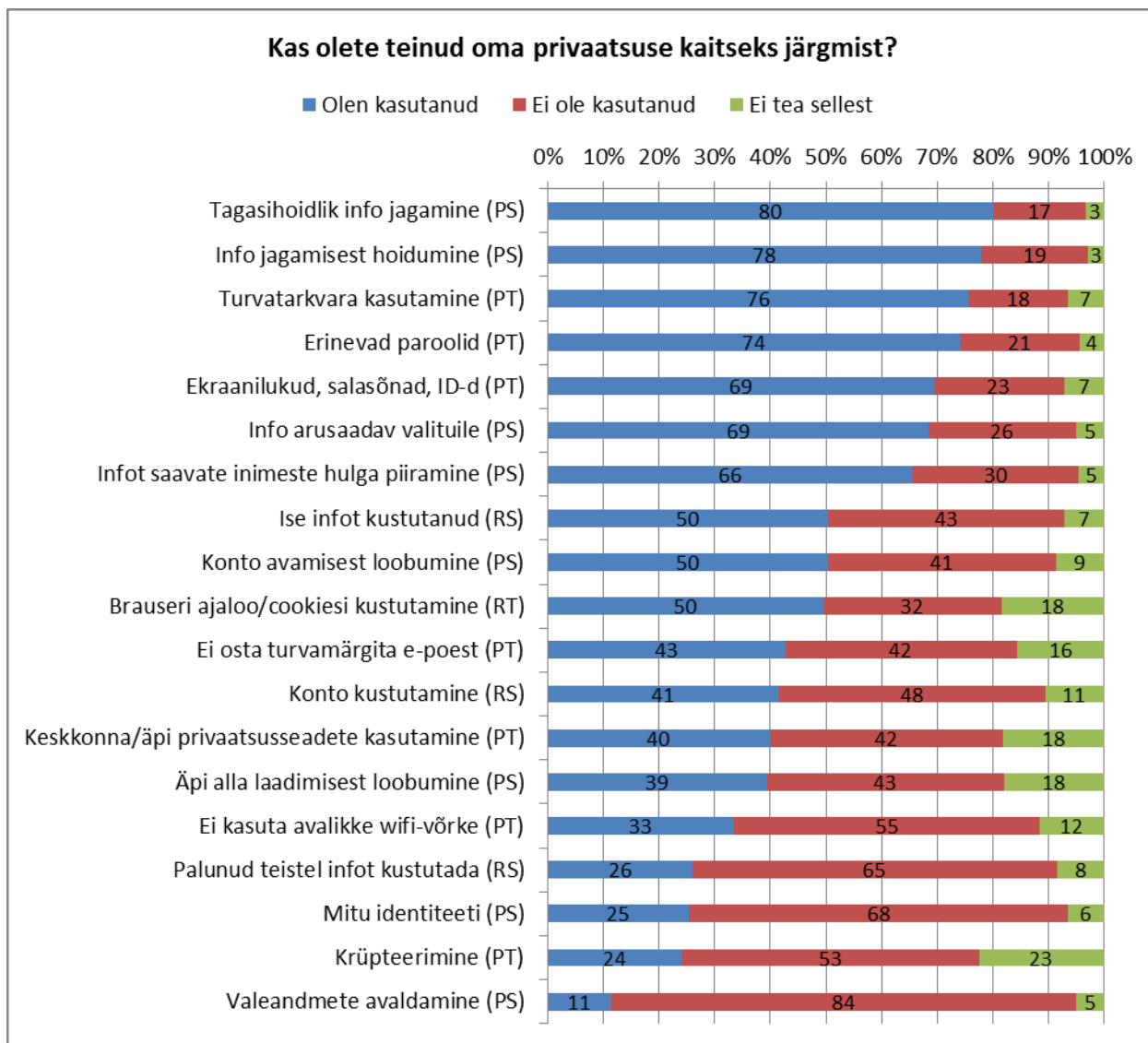

- kustutanud veebikeskkonnast oma konto

Reaktiivsed tehnilised strateegiad (joonisel „RT“), eelkõige on siinkohal mõeldud inimese tegevusi pärast seda, kui andmed on teatud moel avaldatud:

- kustutanud veebilehitseja (brauseri) ajalugu või küpsiseid (*cookies*)

Küsitlusest võib välja tuua, et kõige enam kasutatakse neist strateegiatest info tagasihoidlikku jagamist, seejärel on nimetatud tehnilisemaid strateegiaid, nagu turvatarkvara kasutamist, ekraanilukke ja paroole (Joonis 30).

Joonis 30. Võimalikud privaatsust kaitsvad tegevused populaarsuse alusel järjestatuna (% internetikasutajatest, n = 799)

Sotsiaalsetest strateegiatest on 69% vastanutest kasutanud sotsiaalset steganograafiat – jaganud infot nii, et see on mõistetav vaid teatud osale auditooriumist (boyd 2010a). Sotsiaalseid strateegiaid on väga erinevaid, sealhulgas sellised äärmiselt keerukad strateegiad nagu *whitewalling* (ajaloo kustutamine) ja *super-logoff* (konto ajutine deaktiveerimine) (boyd 2010b).

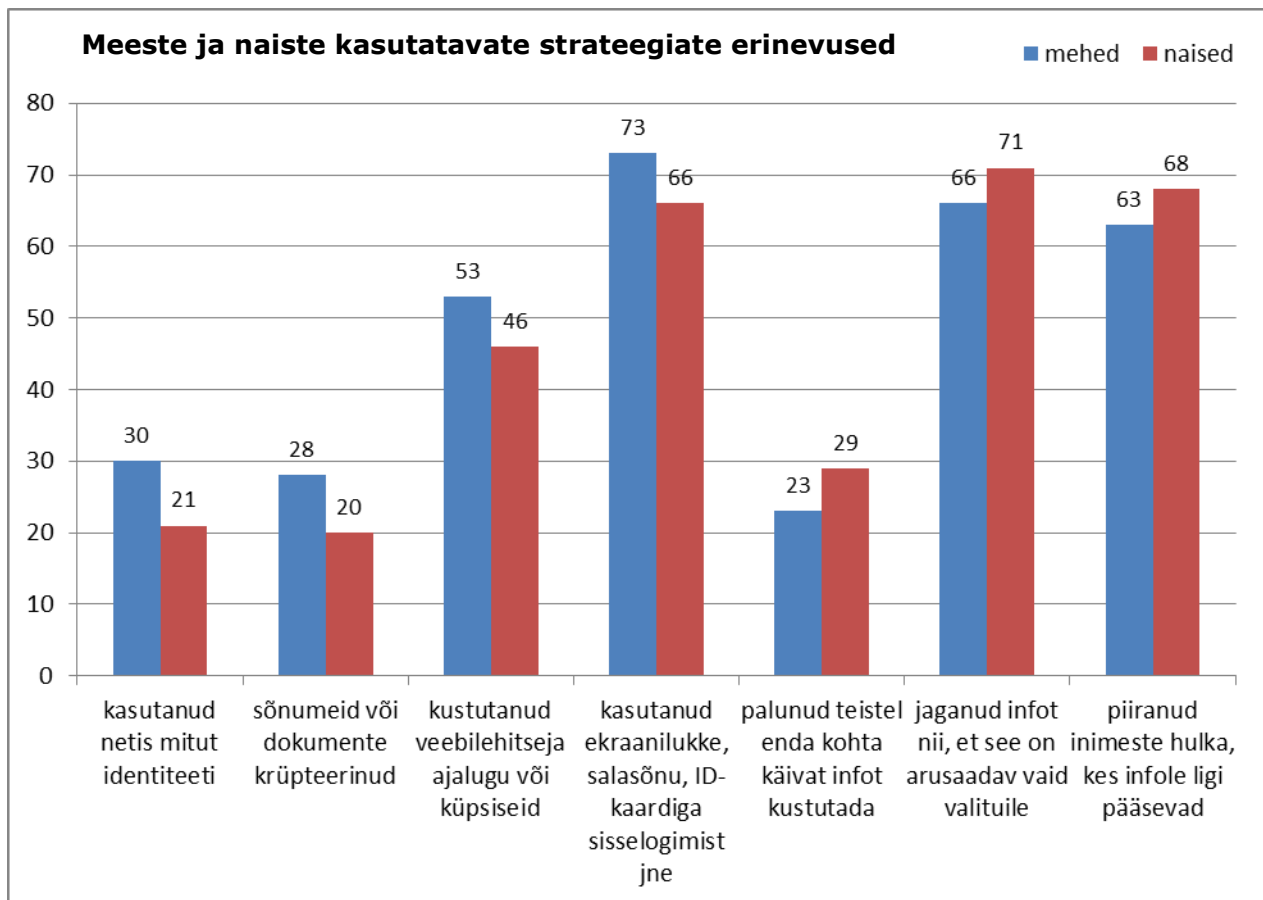
Vabakonna aktivist Siim Tuisk: „Strateegiad on keerukad, näiteks mõned inimesed kustutavad oma Facebooki konto iga kord ära, kui nad seal tegutsemise selleks korraks lõpetavad. Sedasi jääb konto nähtamatuks, kustutamise järjekorda. Kuid selle saab lihtsalt tagasi võtta ja taas kasutama hakates oma konto koos kõikide sõprade ja muuga taas aktiveerida. Seda selleks, et Facebook ei saaks nende andmeid kasutada, et keegi ei saaks neid otsida.”

Kõige vähem kasutust leidvate strateegiatena nimetati enda kohta valeinfo esitamist (11%) (sarnasena saab välja tuua ka vaid 25% vastanu nimetatud mitme identiteedi kasutamise) ning dokumentide krüpteerimist (24%).

Kõnekaks ja vastuoluliseks tulemuseks võib pidada ka seda, milliste strateegiate kohta on inimesed vastanud, et nad ei tea sellisest võimalusest – kõige vähem teatakse (23% ei tea) dokumentide ja sõnumite krüpteerimise võimalusest, järgnevad võrdse 18%-lise „ei tea sellest” vastanute hulgaga vastusevariandid (toodud siinkohal ankeedis olnud täissõnastuses) „olen kustutanud veebilehitseja (brauseri) ajalugu või küpsiseid (*cookies*)”, „kasutanud veebikeskkonna või nutirakenduste (äppide) poolt pakutavaid privaatsusseadeid” ja „loobunud nutirakenduse (äpi) allalaadimisest”. 16% ei tea võimalusest jätta „ostmata e-poest, kus puudub turvalisuse sertifikaat, turvalise e-poe märk või muu turvalist ostmist toetav meede/vahend/tööriist”. Märkame, et kõigis mainitud vastusevariantides on tegemist teatud keerukusega tehnoloogiaalase terminoloogiaga (krüpteerimine, veebilehitseja ehk brauser, küpsised ehk *cookies*, nutirakendus ehk äpp, sertifikaat), mis ei kuulu järelikult hulga inimeste digitaalse kirjaoskuse sõnavarasse.

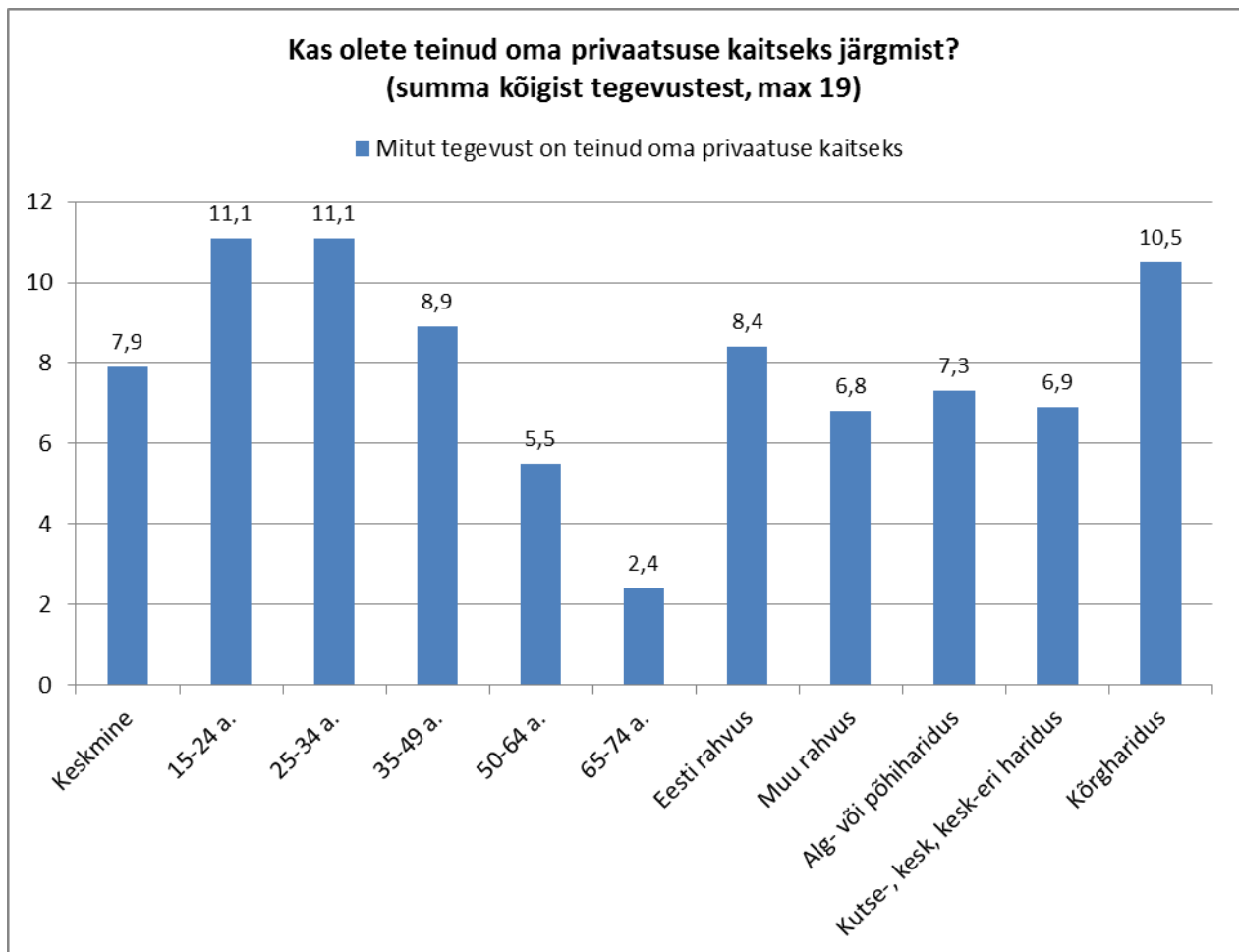
Privaatsuse kaitseks tehtavate tegevuste kohta esitatud küsimuse tulemused on teatud aspektides sarnased 2011. aasta Eurobaromeetri uuringu leidudega (Eurobaromeetri eriuuring 2011), mis näitasid, et eurooplaste poolt enimkasutatud strateegiad on tagasihoidlik info jagamine ning tehnilised ja protseduurilised strateegiad. Kui veel rohkem kahe uuringu tulemusi kõrvutada, näeme, et võrreldavates tegevustes (mida oli mõlemas uuringus küsitud) võib märgata kasutusaktiivsuse tõusu – võttes loomulikult arvesse, et uuringute kontekst on erinev. Viirusetõrjet väitis end 2011. aastal kasutavat 36% vastanuist, nüüd, 2014. aastal, aga 76%; küpsiseid oli kustutanud 29%, nüüd 50%, ja lehekülje turvaelemente oli vaadanud 27%, nüüd 43% inimestest.

Meeste ja naiste vastused olid käesoleva uuringu puhul üsna sarnased, erinevusi võis märgata järgmiste privaatsust kaitsvate tegevuste puhul (Joonis 31) (samas tuleb märkida, et naiste kasutatavad strateegiad on pigem sotsiaalsed, meeste eelistatud strateegiad aga tehnilised):

Joonis 31. Võimalikud privaatsust kaitsvad tegevused, meeste ja naiste võrdlus (% internetikasutajatest, n = 799)

Joonis 32 on esitatud sotsiaaldemograafiliste tunnuste lõikes keskmine privaatsust kaitsvate tegevuste arv asjaomases rühmas. Nagu jooniselt näha, on olulised erinevused vanuse, rahvuse ja hariduse lõikes, kusjuures soo alusel siin, erinevalt eelmisest analüüsipunktist, olulist erinevust ei ole märgata. Nooremad inimesed kasutavad võimalikest privaatsust kaitsvatest tegevustest selgelt rohkem tegevusi ning variatiivsus langeb vanuse kasvades oluliselt. Siinkohal on oluline märkida, et erinevaid kaitsvaid tegevusi rakendavad rohkem need, kelle üldised käitumisviisid internetis võivad neid ka rohkem ohtu seada. Eesti noorte puhul on üleeuroopalises uuringus EU Kids Online välja toodud, et nad kuuluvad kategooriasse „kõrge kasutus – kõrge risk” – peaaegu saajaprotsendiline kasutusaktiivsus ning Euroopa keskmisega võrreldes rohkem riskantset käitumist (Kalmus 2012). Inimesed, kelle kasutusrepertuaar on kitsas (loeb internetis vaid lehti), ei taju ohte ja ei näe tõenäoliselt ka vajadust eri strateegiatega rakendamiseks.

Joonis 32. Summa-loendi keskmine sotsiaaldemograafiliste tunnuste lõikes eri tegevuste puhul, mida inimene on teinud oma privaatsuse kaitseks (keskmine antud rühmas, n = 799)

Lisaks võrdlesime privaatsuse kaitseks tehtavaid tegevusi aktiivsete ja tagasihoidlike internetikasutajate puhul, arvestades vaid neid strateegiaid, mis olid statistiliselt olulise erinevusega (Tabel 3) Näeme, et suurimad erinevused tekivad „ei tea sellest võimalusest“ vastanute põhjal – ei tule üllatusena, et aktiivsed internetikasutajad on paremini kursis eri strateegiatega olemasoluga ning kasutavad privaatsust kaitsvaid tegevusi ka enam kui tagasihoidlikud internetikasutajad. Aktiivsete internetikasutajate puhul on keskmine tegevuste arv 10,4 ning tagasihoidlike netikasutajate puhul keskmiselt kahe tegevuse võrra väiksem (8,4).

Tabel 3. Võrdlus võimalike privaatsust kaitsvate tegevuste kasutamises aktiivsete ja tagasihoidlike internetikasutajate poolt (% interneti kasutajatest, n = 799)

	Aktiivne internetikasutaja – on kasutanud	Tagasihoidlik internetikasutaja – on kasutanud	Aktiivne internetikasutaja – ei tea sellest võimalusest	Tagasihoidlik internetikasutaja – ei tea sellest võimalusest
Jaganud infot tagasihoidlikult	85%	75%	2%	5%
Turvatarkvara kasutamine (PT)	83%	68%	3%	11%
Erinevad paroolid (PT)	81%	67%	2%	7%
Ekraanilukud, salasõnad, ID (PT)	73%	65%	4%	11%
Info arusaadav vaid valituile (PS)	74%	63%	9%	2%
Infot saavate inimeste arvu piiranud (PS)	76%	55%	2%	7%
Ise infot kustutanud (RS)	57%	44%	5%	9%
Brauseri ajaloo / küpsiste kustutamine (RT)	60%	38%	11%	27%
Konto kustutamine (RS)	50%	33%	8%	13%
Keskkonna/rakenduse privaatsusseadete kasutamine (PT)	52%	27%	11%	26%
Rakenduse allalaadimisest loobumine (PS)	45%	34%	11%	26%
Ei kasuta avalikke WiFi-võrke (PT)	30%	38%	7%	17%
Mitu identiteeti (PS)	33%	17%	5%	8%
Krüpteerimine (PT)	28%	20%	18%	27%
Valeandmete avaldamine (PS)	16%	7%	4%	6%

Paljude strateegiatega puhul võib oletada, et tagasihoidlikud kasutajad ei tule selliste võimaluste pealegi, näiteks valeandmete esitamine on internetti vaid e-panganduseks kasutatavale inimesele arvatavasti täiesti võõras kontseptsioon. Kõige enam vastati „ei tea sellisest võimalusest“ andmete krüpteerimise vastusevariandi puhul (27% tagasihoidlikest ja 18% aktiivsetest netikasutajatest), brauseri ajaloo ja küpsiste

kustutamise puhul (27% tagasihoidlikest ja 11% aktiivsetest netikasutajatest) ning nutirakendustega seonduvad strateegiad (26% tagasihoidlikest ning 11% aktiivsetest netikasutajatest). Märkame taas, et need on pisut spetsiifilisemaid sõnu sisaldavad vastusevariandid.

Erinevustest: strateegiate kasutamiskiivsus erineb aktiivsete ja tagasihoidlike netikasutajate gruppide võrdluses 8–25% võrra. Kõige vähem erinevusi oli statistiliselt oluliste erinevustega vastuste seas krüpteerimise strateegia puhul, kus kasutusaktiivsus oli madal mõlemas grupis ning erinevus 8%. Kõige suurem erinevus oli veebikeskkondade ja nutirakenduste privaatsusseadete endale sobivaks muutmise strateegia puhul – tagasihoidlikud kasutajad rakendavad seda 25% vähem kui aktiivsed. Üllatav moment ilmnis avalike WiFi-võrkude kasutamise puhul: selle strateegia kasutusaktiivsus oli ainsana kõrgem tagasihoidlike ja mitteaktiivsete kasutajate seas (38% tagasihoidlikest netikasutajatest ja 30% aktiivsetest netikasutajatest väitis end seda strateegiat rakendavat).

Uuringu tulemuste kokkuvõtteks tahaksime veel kord meenutada, et käesoleva analüüsi eesmärk ei ole anda õige-vale-hinnanguid või kirjeldada reaalseid privaatsuse rikkumisi. Pigem püüdsime saada uuringu abil aru, kuidas inimesed privaatsusõigusest üldse mõtlevad ning milliseid suundumusi võib ankeedis väljendatud tõekspidamistes märgata. Kokkuvõtteid ja poliitikasoovitused on võimalik leida uuringu järgmistest osadest.

KIRJANDUS

1. Albrechtslund, A. (2008). Online Social Networking as Participatory Surveillance. *First Monday*, 13(3). URL: <http://firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/viewArticle/2142/1949>
2. Andrews, D. (2003). Electronic Survey Methodology: A Case Study in Reaching Hard-to-Involve Internet Users. *International Journal of Human-Computer Interaction*, 16(2), 185–210.
3. Bax, S. (2003). CALL-Past, Present and Future. *System*, 31, 13–28.
4. boyd, d. m. (2007). Social Network Sites: Public, Private, or What? *Knowledge Tree*, 13. URL: http://www.zephoria.org/thoughts/archives/2007/05/07/social_network-3.html
5. boyd, d. m. (2010a). Social Steganography: Learning to Hide in Plain Sight. *danah boydi blogi*, 23. august. URL: <http://dmlcentral.net/blog/danah-boyd/social-steganography-learning-hide-plain-sight>
6. boyd, d. m. (2010b). Risk Reduction Strategies on Facebook. *danah boydi blogi*, 8. november. URL: <http://www.zephoria.org/thoughts/archives/2010/11/08/risk-reduction-strategies-on-facebook.html>
7. Eurobaromeetri eriuuring 359: Attitudes on Data Protection and Electronic Identity in the European Union. (2011). *Euroopa Komisjon*. URL: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_359_en.pdf
8. Eurostat news release. Internet access and use in 2012. (18. detsember 2012). URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/4-18122012-AP/EN/4-18122012-AP-EN.PDF
9. Infotehnoloogia leibkonnas: IT32: 16-74-aastased arvuti ja Interneti kasutajad isikute rühma järgi. (2014). *Eesti Statistikaameti andmebaas*.
10. Infotehnoloogia leibkonnas: IT38: 16-74-aastased Interneti kasutajad elukoha ja kasutuseesmärgi järgi. (2014). *Eesti Statistikaameti andmebaas*.
11. Kalmus, V. (2013). Laste turvalisus uues meediakeskkonnas. Raamatus: M. Heidmets (toim.), *Eesti inimarengu aruanne 2012/2013: Eesti maailmas*. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu. Lk 83–85. URL: <http://www.kogu.ee/wp-content/uploads/2013/05/EIA20122013.pdf>
12. Kalmus, V., Keller, M. ja Pruulmann-Vengerfeldt, P. (2009). Elukvaliteet tarbimis- ja infoühiskonnas. Raamatus: M. Lauristin (toim.). *Eesti Inimarengu Aruanne 2008*. Tallinn: Eesti Ekspressi Kirjastus. Lk 102–124. URL: http://kogu.ee/public/EIA08_est.pdf
13. Larsen, M. C. (2007). 35 Perspectives on Online Social Networking. *Social Computing Magazine*, 5. juuli. URL: http://vbn.aau.dk/files/17515817/35_Perspectives_on_Online_Social_Networking_by_Malene_Charlotte_Larsen.pdf
14. Livingstone, S. ja L. Haddon. (2009). *EU Kids Online: Final Raport*. LSE, London: EU Kids Online. URL: [http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/eukidsonline/eu%20kids%20i%20\(2006-9\)/eu%20kids%20online%20i%20reports/eukidsonlinefinalreport.pdf](http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/eukidsonline/eu%20kids%20i%20(2006-9)/eu%20kids%20online%20i%20reports/eukidsonlinefinalreport.pdf)
15. Marwick, A. E., Murgia-Diaz, D. ja Palfrey, J. G. (2010). Youth, Privacy and Reputation (Literature Review). *Berkman Center Research Publication No. 2010-5; Harvard Public Law Working Paper No. 10-29*. URL: <http://ssrn.com/abstract=1588163>
16. Miles, S. (2003). Young People in a Globalizing World. Raamatus: *World Youth Report 2003*. New York: United Nations. Lk 290–303.

17. Pruulmann-Vengerfeldt, P. (2006). *Information technology users and uses within the different layers of the information environment in Estonia*. (Doktoritöö, Tartu Ülikool) Tartu: Tartu University Press.
18. Siibak, A. ja Murumaa, M. (2011). Exploring the 'Nothing to Hide' Paradox: Estonian Teens Experiences and Perceptions about Privacy Online. *Konverentsiartikkel. A Decade In Internet Time: OII Symposium on the Dynamics of the Internet and Society*, Oxford, 21.–24. september. URL: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1928498
19. Solove, D. J. (2007). 'I've Got Nothing to Hide' and Other Misunderstandings of Privacy. *San Diego Law Review*, 44, lk 745–772. URL: <http://ssrn.com/abstract=998565>

LISAD

1. lisa. Küsitluse ankeet